

**UN DOCUMENT DESPRE SITUAȚIA TRANSILVANIEI
LA 20 DE ANI DUPĂ UNIRE:
(MEMORANDUMUL ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA (ARDEAL,
BANAT, CRIȘANA, SATU MARE, MARAMUREȘ) PREZENTAT
DE FRUNTAȘII P.N.Ț. REGELUI CAROL AL II-LEA LA
15 DECEMBRIE 1938)**

După instalarea regimului autoritar carlist (februarie 1938), urmată de interzicerea activității partidelor politice, cu excepția F.R.N. (partid unic surogat, înființat de noul regim), P.N.Ț., ca și P.N.L., a încercat pe diverse căi legale să-l determine pe Carol al II-lea să revină la soluția constituțională democratică de rezolvare a crizei politice în care se adâncea țara. Eforturi zadarnice. Protestele și memoriile, datorită cenzurii, nu au ajuns la cunoștința opiniei publice ci, cu mici excepții, au luat drumul arhivei Palatului fiind, practic, utile doar istoricilor perioadei.

Documentul pe care-l prezentăm *in extenso* în revista noastră este cunoscut, începând din 1993, când a fost publicat, în serial, de subsemnații în cotidianul Graiul Sălajului și, ulterior de P.N.Ț.C.D. în volumul de documente consacrat corespondenței lui Iuliu Maniu (1938—1940)*.

Întrucât este un document, totuși, puțin cunoscut publicului și specialiștilor, am considerat necesar să-l publicăm în revista noastră, însoțit de un scurt comentariu.

Memorandumul cuprinde 10 pagini și este semnat, în calitate de autori principali, de Iuliu Maniu și Mihai Popovici. Alături de cei doi frunțași ardeleni ai P.N.Ț. mai semnează alți 48 de membri de frunte ai partidului (foști miniștri, parlamentari, prefecți, publiciști, etc.). Memorandumul este însoțit de o anexă explicativă intitulată *Reflecțiuni și note explicative* în extensie de 23 de pagini dactilografiate la un rând și jumătate (cca. 46 rânduri/pagină) în care se detaliază, pe capitole (16 la număr), susținerile din Memorandum.

Partea introductivă a Memorandumului prezintă principalele etape ale istoriei Ardealului și Banatului până la cristalizarea și victoria ideologiei politice care a permis crearea României Mari: „Trei elemente au fost componentele de căpetenie ale ideologiei politice românești de peste Carpați: ideea națională, dreptatea socială și regimul democratic. Aceste trei principii, adânc împletite și organic legate, formau în spiritul Ardealului și Banatului o treime atât de strânsă încât se confruntau în același mare ideal de eliberare, de unire și înălțare a națiunii“.

În continuare, memoriul, face un scurt expozeu al celor două decenii scurse de la Unire: Contribuția frunțașilor ardeleni la realizarea și consolidarea unirii (activitatea Consiliului Dirigent), dezavantajarea programată a P.N.R. (apoi P.N.Ț.) în lupta politică, și, cu deosebire, evo-

luția nefavorabilă a structurilor politice ale României Mari după restaurație (1930), etapă marcată de 13 guverne în 8 ani și finalizată cu instalarea dictaturii carliste.

Atenți la nuanțe, autorii Memorandumului țin să elimine orice posibilă suspiciune de separatism regional (provincial):

Nu vă vorbește, Sire, o generație de oportuniști și profitori, ci o generație de sacrifice. (...) Nu înțelegem să vorbim acum în interesul unei provincii, oricât de obișnuită, și nu cerem nici privilegii nici tratamente speciale în serviciul unui interes regional. (...). Declarăm cu hotărâre că nu cerem respectarea rezoluțiilor de la Alba Iulia pentru a slăvi Unirea, ci pentru a o consolida, nu pentru destrămarea ei, ci pentru fortificarea națională și sufletească a neamului întreg“. În anexe, posibilele, suspiciuni sunt respinse pe un ton ferm (cap. victimele ideologice): Știm dinainte, Sire, că guvernul Majestății Voastre ne va face regionalași, separatiști, pentru îndrăzneala noastră de a ne plânge. Guvernele Majestății Voastre știu că am avea multe motive să fim, că au făcut totul ca să fim. Dar NU SUNTEM! (...) Noi suntem victimele profesorilor de drept public al istoricilor de cunoscută instabilitate de păreri. Majestatea Voastră s-a înconjurat de aceștia... Mai stau de-a valma în guvernul Majestății Voastre: Vlădici și atei, liberali și țărăniști, filo și anti semiți, dreptiști și stângiști. Ce poate ieși din această euforie? Din acest amalgam de sensuri, contrasensuri și nonsensuri? Nimic altceva decât Anarhia în mers“.

Bilanțul celor 20 de ani de la Unire în Ardeal și Banat — se susține în partea expozitivă a Memorandumului și, cu deosebire în anexe — este „un complect dezastru Ardealul și Banatul au fost ținute 20 de ani, cu o scurtă excepție, în permanență opoziție“. Datorită numirii ca prefecti și primari în fruntea județelor respectiv orașelor ardeleni și bănățene a unor militari activi din vechiul regat, aceste două provincii „au primit înfățișarea de ținuturi ocupate“. Această afirmație este argumentată cu date statistice în cap. *Ocupație în Transilvania, Descentralizarea, Legitimismul, Presa, Prestigiul moral*, și cu deosebire *Constatări — dovezi*. Aceste cifre și date concludente sunt de natură să ofere, acum, după trecerea a aproape 7 decenii de la momentul în cauză informații documentare esențiale în măsură de a modifica simțitor imaginea asupra epocii interbelice.

În finalul Memorandumului semnatarii cer Suveranului „să binevoiască a nu mai prelungi nici un moment situația actuală, din ceas în ceas tot mai prejudiciabilă. (...) Nu o schimbare de guvern se cere acum, ci o schimbare de regim radicală“ (subl. n.s.).

Totodată, Suveranului i se cere „să binevoiască: A dispune respectarea principiilor fundamentale ale adunării de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918; A reîntrona ordinea constituțională întemeiată pe principiile democrației naționale, pe reprezentanță parlamentară reală a națiunii, pe un regim de legalitate, respectuos față de drepturile civile și politice ale tuturor cetățenilor, desființând starea de asediu și cenzură; A dispune urgenta înarmare și fortificare a țării pentru apărarea hota-

relor stabilite în tratatele de pace; A împărtăși Transilvania și Banatul cu o dreaptă participare la viața de stat și administrativă și a ocroti interesele lor naționale, economice și culturale în măsura cuvenită“.

CORNEL GRAD — DORU E. GORON

ANEXA 1

MEMORANDUL

Românilor din Transilvania

(Ardeal, Banat, Crișana, Satu-Mare, Maramureș)

prezentat

M. S. REGELUI CAROL II

ÎN 15 DECEMBRIE 1938

SIRE,

Timp de aproape o mie de ani, Români din Transilvania și Banat au îndurat toate suferințele și pierderile naționale, pricinuite de jugul unei stăpâniri dușmănoase. Cucerirea străină le-a răpit ținuturi întregi, cu pământul cel mai bogat și roditor, singurul izvor de existență materială al unui popor agricultor; o feudalitate strâns legată a ridicat în inima românismului cetăți puternic întărite, de unde stăpânea și storcea norodul iobăgit, iar țara s'a împânzit cu nenumărate târguri și orașe, citadele de forță și expansiune a elementului stăpânitor. Decapitat de clasa sa conducătoare, care s'a înstrăinat, cu mijloace de trai reduse din cauza spațiului geografic îngustat, cu trupul plin de rănile provocate de așezările străine în mijlocul său, poporul românesc a dovedit totuși o vitalitate și o putere de refacere miraculoasă, rezistând și creindu-și mai târziu o organizație bisericească școlară, culturală și politică bine încheată. După anul de revoluție 1848 și mai ales după instaurarea dualismului austro-ungar, în 1867, au început contra acestei organizări persecuțiunile tot mai violente ale unei politici de sistematică desnaționalizare. Școala românească a fost lovită prin legiuiri tot mai severe, dezvoltarea unei culturi superioare era împiedecată, Românii erau excluși din funcțiunile publice, presa era terorizată de procurori, luptătorii politici, ziariștii și propagandiștii aruncați în temniți și osândiți la amenzi ruinătoare. Mii de intelectuali, sute de mii de săteni au fost siliți să treacă granițele sau să emigreze peste ocean, unde, ei sau urmașii lor, erau sortiți morții naționale. În sfârșit un aparat politic și administrativ străin, cu vastele ramificații ale statului modern, și-a țesut treptat organizația peste pământul locuit de români, răspândind nu numai autoritatea, dar și limba și cultura stăpânitorilor.

A fost firesc ca starea de nedreptate și asuprire să îndemne pe români la lupte politice de apărare și de desrobire. La început, aceste lupte au fost călăuzite de un instinct de conservare, mai târziu ele au urmărit în mod conștient înfăptuirea idealului de unitate națională. Inspirare de îndemnul conștiinței naționale

de a constitui, împreună cu celelalte țări românești, un singur stat românesc, ele au urmărit afirmarea demnității naționale printr'o desăvârșită neatârnată de orice voință străină și satisfacerea în comun a nevoilor vieții naționale, pe tărâm politic, economic, social și cultural. Dar ele au mai urmărit și crearea unei organizații de stat în care cetățenii să se bucure de libertate spre a-și putea asigura, în largă măsură și fără îngrădire, exercițiul drepturilor civile și politice, cu respectul ordinii în stat.

Trei elemente au fost componentele de căpetenie ale ideologiei politice românești de peste Carpați: ideea națională, dreptatea socială și regimul democratic. Aceste trei principii, adânc împletite și organic legate, formau în spiritul Ardealului și Banatului o treime atât de strânsă, încât se confundau în același mare ideal de eliberare, de unire și înălțare a națiunii.

Pentru România din aceste provincii, naționalismul nu însemna numai năzuința spre unitatea națională, dar în același timp, el se identifica cu ideea de dreptate pentru clasa cea mai numeroasă și cea mai românească, pentru țărănime, care este însuși temelie națiunii. Și el însemna, totodată, pentru națiune libertatea politică de a se cârmui singură după voința ei, în strâns contact și în colaborare cu mulțimile cari o alcătuiesc, având asentimentul lor mereu asigurat. Țărănismul și democrația sunt pentru Ardeleni și Bănățeni, o consecință directă a ideii naționale care, fără ele, le apare incompletă și denaturată.

Ideologia democrației naționale din Transilvania și Banat nu a fost un articol de importanță străină. Zămislită din dureri și răsvrătiri de veacuri, ea este rezultatul unei experiențe proprii și poartă pecetea unei elaborări originale. Sămânța acestei ideologii încolțește cu mult înainte de revoluția franceză, ea apare în acțiunea nefericitului episcop Inochentie Micu, în revoluția lui Horia și în *Supplex Libellus Valahorum*. În veacul următor, ea primește o dezvoltare tot mai largă și se cristalizează treptat în hotărârile adunării de pe Câmpul Libertății în anul 1848, în seria de „conferințe” (congrese) naționale, ținute la Miercurea și Sibiu, în memorandumul din 1892, în programele partidului național și în cuvântările deputaților români, rostite în parlamentul unguresc. Lupta aceasta culminează, în sfârșit, în hotărârea de unire dela Alba Iulia, într'un răstimp mai scurt de o sută patruzeci de ani, trei revoluții au consfințit o ideologie care a creat o conștiință națională și cetățenească și a dat României Transilvania și Banatul.

Martiri nenumărați ai cauzei românești și-au găsit sfârșitul pe roată, pe rug sau pe spânzurătoare, în slujba ideilor de libertate națională, de dreptate socială și de democrație, spre a căror realizare năzuiau cu supremă încordare și cu fanatică credință. Aceste idealuri au pătruns adânc în conștiința publică nu pe calea propagandei teoretice, ci prin efectul educativ al unor lupte politice la cari totdeauna poporul a luat parte activă.

Dacă a fost natural ca regimul feudalilor străini să fie reacționar și antisocial, potrivit universal și reformelor agrare, pentru România din Ardeal și Banat triumful cauzei naționale a fost identic cu înfăptuirea imediată a acestor două reforme fundamentale. În spiritul Românilor numai prin aceste reforme se putea pecetlui prăbușirea regimului străin, se dădea satisfacție nevoilor și sentimentelor mulțimii și se chezașua definitiv permanența României în noile provincii.

Un stat românesc, fără democrație și fără dreptate socială pentru țărani și muncitori, ar însemna pentru ardeleni un naționalism golit de o bună parte din conținutul lui real și ar fi continuarea vechilor nedreptăți sub formă nouă, națională. Tocmai de aceea conducătorii cari au convocat și au condus adunarea dela 1 Decembrie 1918 la Alba-Iulia, proclamând principiul însuși al unirei cu Taramamă, au înscris în același timp necesitatea celor două reforme fundamentale în însăși rezoluția ce s'a votat, înțelegând ca ele să facă parte integrantă și organică din textul ei istoric, pe care îl anexăm.

Hotărârile de la Alba-Iulia nu au constituit o simplă enunțare de deziderate, ci un program politic precis la a cărui realizare s'a pășit cu hotărâre și cu loială onestitate a doua zi după adunarea de la Alba-Iulia.

Consiliul Dirigent, ales în ziua de 2 Decembrie 1918 de „Marele Sfat Național”, emănația adunării de la Alba-Iulia, a depus jurământul de fidelitate pentru Regele Ferdinand, ca un prim semn de încorporare în noua țară. El a trecut îndată în competența guvernului central din București serviciul afacerilor externe

pentru noile provincii și directivele politicei monetare. Președintele Consiliului Dirigent, d. Iuliu Maniu, a ordonat mobilizarea generală și, prin d. General Boeriu și colaboratorii lui, a organizat pe teritoriul Transilvaniei și Banatului corpurile de armată VI și VII, care, pe urmă, s'au încorporat în armata românească. După aceste prime acte de unire și integrare în organismul statului român, el a organizat serviciul judiciar, serviciul administrativ și polițienesc și învățământul de toate gradele (astfel cum se expune amănunțit în broșura alăturată acestui Memorand).

Tot Consiliul Dirigent a realizat reforma electorală pe baza votului universal și a legiferat reforma agrară pentru noile provincii; ca urmare sătenii au început să intre în posesiunea pământului expropriat, chiar în campania agricolă următoare. Într'un cuvânt, el a pus în aplicare practică principiile cuprinse în rezoluțiile adunării de la Alba-Iulia: desfacerea de vechiul stat maghiar, independența, libertatea și unitatea națională, a realizat dreptatea socială pentru săteni și a asigurat cetățenilor exercițiul legal al drepturilor civile și politice. În sfârșit, pentru asigurarea drepturilor minorităților naționale, Consiliul Dirigent a pus în aplicare, în anul 1868, lege neaplicată de toate guvernele ungurești și rămasă în întregime literă moartă până la unire.

Binefacerile noului regim, îndrumat de principiile unei democrații naționale, conștiente și dinamice, plină de avânt creator, s'au ivit în scurt timp. După patru ani de stare de război, care ascuțise suferințele și nemulțumirile populațiunii aproape până la paroxim, prăbușirea vechii autorități deslănțuise în primele săptămâni lupte și vărsări de sânge între cele trei neamuri și dezordini fatale în asemenea situații de tranziție. Ele amenințau să ducă la anarhizarea și bolșevizarea provinciei, dar imensul capital politic de încredere și simpatie de care se bucura noul regim românesc i-a dat autoritatea să stabilească, cu mână energică, ordine desăvârșită în timpul cel mai scurt, în tot cuprinsul provinciei.

S'a dovedit încă odată că, departe de a destrăma autoritatea, un regim sincer democratic poate nu numai să consolideze și să stabilească o disciplină liber consimțită, dar poate chiar să facă apel la noi sacrificii. Rechizițiuni severe pentru armata de pe frontul Tisei au lipsit gospodăriile românești de cereale, de animale și de vehicule. Abia după două-trei luni de repaus, mobilizarea proclamată de Consiliul Dirigent a chemat sub drapel contingentele cari stătuseră sub arme între cinci și doisprezece ani fără intrerupere. Totuși soldații români ardeleni, înfrățiți cu cei din Vechiul Regat, au trecut cu avânt peste frontul unguresc de la Tisa și au dus stindardul românesc biruitor la Budapesta.

Numeroși intelectuali români, revenți după războiul la profesiunile lor adesea lucrative, le-au părăsit din nou la apelul d-lui Iuliu Maniu, spre a intra în funcțiuni publice grele și modest retribuite, unde era nevoie de concursul lor pentru organizarea noului stat.

Astfel în primii ani de la unire s'a sălășluit în Ardeal și Banat o ordine desăvârșită, mulțumire sufletească și o bună stare materială, invidiată și de statele vecine. Ele erau un bun augur de viitoare prosperitate economică și de consolidare națională.

În această formă, Consiliul Dirigent a satisfăcut complet îndatoririle pentru care a fost ales; nu a putut însă să încorporeze în Statul român întreg teritoriul cuprins în tratatul din 1916 încheiat cu Aliații, din cauza hotărârii nefavorabile, în această privință, a Conferinței de Pace, — și nu a putut contribui la realizarea noului constituții, așa cum se prevăzuse în rezoluțiunea de la Alba-Iulia, el fiind dizolvat de guvernul central în împrejurări, cari se văd din anexa alăturată. Constituția de la 1923 a fost impusă Transilvaniei și Banatului, ca și țării întregi, în mod abuziv, fără consimțământul ei.

Epoca de construcțiune națională, caracterizată printr'o operă pozitivă care în timp de un an și jumătate a creat din nimic o întreagă organizație de stat românească, a luat sfârșit brusc prin dizolvarea Consiliului Dirigent. Odată cu activitatea lui s'a întrerupt și un proces de consolidare națională, atât de însemnat pentru desăvârșirea unirei și pentru asigurarea ei în vederea crizelor externe pe cari un spirit clarvăzător ar fi putut să le prevadă încă de atunci. În ciuda avertismentelor și protestelor neconținut repetate, ale conducătorilor ardeleni și bănățeni și cu un dispreț desăvârșit pentru obligațiile morale, luate la procla-

marea unirei, s'au săvârșit greșeli politice, care, privite în lumina situației actuale, apar tot mai evidente.

Guvernele ce au urmat după Consiliul Dirigent, au procedat întâi la distrugerea esenței însăși a vieții politice, care este dreptul de vot. Practica monstruoasă a furtului de urne, pusă în aplicare și repetată în mod sfidător la fiecare nouă guvernare, a deschis calea celorlalte abuzuri. Guverne cu totul lipsite de prestigiu și de popularitate în aceste provincii au aruncat asupra Ardealului și Banatului clientela lor politică.

Cu metode ilegale, ele au impus ca parlamentari persoane necunoscute, adesea trădători notorii ai cauzei naționale în timpul jugului străin, și au umplut funcțiunile politice și administrative cu elemente străine de împrejurările locale și de cetățenii acelor ținuturi. Au revocat din serviciu ardeleni și bănățeni bine cunoscuți, bucurându-se de o aleasă reputațiune, cunoscători ai nevoilor și spiritului provinciei. Elemente cu mari merite în luptele naționale din trecut pentru unitatea noastră de stat au fost înlăturate, în zâmbetele de ironică satisfacțiune ale minorităților.

Metode de exploatare fără scrupul, o goană neastâmpărată după îmbogățire a sateliților, întovărășită de imoralitate și corupțiune sfidătoare, au rănit sentimentul public al provinciei, odinioară sub raportul moral sănătoasă până la austeritate. Cu scurta întrerupere a guvernărilor național-tărăniste, Ardealul și Banatul au fost aruncate într'o atmosferă cu totul contrară concepției lor de viață.

O dureroasă desiluzie și o chinuitoare descurajare au cuprins toate inimile în provinciile noastre. Aceste sentimente au fost și mai mult agravate prin umilinta ce au simțit, văzând cum dispare prestigiul și simpatia de care se bucura poporul nostru în fața tuturor străinilor.

În loc de o nouă epocă de refacere materială și de înălțare morală s'a continuat opera de umilire a provinciilor și de pauperizare, înlăturarea elementului românesc ardelean și bănățean din funcțiunile publice și încurajarea sistematică a năzuințelor de parvenire, prin mijloace imorale și printr'un favoritism cu nimic justificat.

Restaurarea Majestății Voastre pe tronul țării, înfăptuită sub guvernul partidului național-tărănesc, a vărsat în inimile românești mângăierea unei perspective de innoire politică și morală. În atmosfera de presiune și teroare pe care o creiaseră guvernele precedente împotriva oricărui gest, a oricărui cuvânt favorabil Prințului îndepărtat, partidul național-tărănesc a fost primul, care, înfruntând grave amenințări de ostracizare perpetuă, a îndrăznit să rupă conspirația tăcerii și să se pronunțe fățiș și bărbătește, printr'un comunicat, pentru ocuparea tronului de Cel ce se afla în pribegie. Proclamarea acestei hotărâri a fost primită cu manifestări de bucurie deosebită în provinciile noastre; iar însuflețirea cu care a fost întâmpinată persoana Majestății Voastre, la sosirea în țară, dovedea că prevederea partidului național-tărănesc, care spera că suirea pe tron a Majestății Voastre va asigura continuitatea operei de refacere și de reorganizare, începută cu mult succes de guvernul acestui partid, prezidat de d. Iuliu Maniu, avea aprobarea țării întregi.

Partidul național-tărănesc, care a întruchipat în mod desăvârșit poporul român din Ardeal și Banat, a luptat în opoziție timp de zece ani pentru întronarea unui regim de democrație națională și țărănească. Ajuns la guvern în 1928, el a înfăptuit însemnate reforme și a asigurat cea mai desăvârșită ordine, cu respectul drepturilor și libertăților cetățenești, guvernând cu asentimentul națiunii, dobândit în alegeri libere și cinstitute.

Credincios idealului democratic, ultimii patru ani de opoziție, în vremea guvernului Tătăresc, partidul național-tărănesc a continuat să țină contact cu națiunea, menținându-și încrederea ei după cum s'a dovedit prin alegerile administrative și parțiale și prin cele mai mari manifestații de masse, din câte s'au văzut în țara noastră.

Partidul național-tărănesc a elaborat în același timp un program nou de guvernare, care a primit și înalta aprobare a Majestății Voastre.

Prin educarea politică a masselor, în ultimii 20 ani, partidul național-tărănesc a avut bucuria să constate, că voința țării a devenit un element activ, ieșind din faza de pasivitate, care făcuse posibilă falsificarea votului obștesc.

Cele cinci alegeri generale și treisprezece guverne, care s'au urmat în timp de opt ani de la restaurare — din care patru ani ocupați de un singur guvern, al d-lui Gh. Tătărescu — dar indeosebi politica de guvernământ practică de aceste guverne, au exasperat și dezorientat și mai mult opinia publică din întreaga țară, dar mai ales pe aceea din Ardeal și Banat.

Chemarea la putere a guvernului Tătărescu, după decedarea lui I. G. Duca, a produs o nedumerire generală. Iar însărcinarea ce a primit același guvern, după o cârmuire de patru ani complet nereușită, plină de greșeli politice, guvern menținut cu toată aversiunea opiniei publice numai prin măsuri excepționale, a dat naștere unei profunde consternări. Ea prevestea o tendință de dictatură, care lovea adânc în drepturile Națiunii și în felul de a gândi al Românilor din Transilvania și Banat.

Căderea în alegeri a guvernului Tătărescu se datorește, fără îndoială, acestei revolte a conștiinței cetățenești.

Chemarea la cârmă a guvernului Goga, fără nici o indicație a opiniei publice și a dat naștere, în mod firesc, la anarhie și la incurcături de tot soiul, cari au trebuit să ducă la căderea lui grabnică. Cârmuirea guvernului Goga a lăsat să se întrevadă și mai mult spiritul de nesocotire a voinței naționale și a dreptului constituțional al Națiunii, de a-și stabili ea însăși politica ei de stat.

În sfârșit, numirea guvernului Patriahului Miron Cristea, înlăturarea parlamentului, generalizarea stării de asediu, suspendarea partidelor politice și, pe urmă, impunerea unei noi așezări de stat, au dovedit tuturor că Majestatea Voastră este hotărâtă a instaura un regim dictatorial, îndrumat de voința unilaterală regală, ridicată la înălțimea unei dogme de stat, ca izvor al tuturor funcțiunilor naționale constituite în organismul de stat, absolut contrară și principiului accentuat și în noua Constituție, că toate drepturile emană de la Națiune.

Principiul enunțat de Majestatea Voastră în anul 1931 de a governa „cu o mână de cament”, fără a ține seama de forța lor politică, și-a găsit din nou o dureroasă confirmare.

În urma acestei evoluții politice, întreaga țară este cuprinsă de o mare nemulțumire și de o adâncă mâhnire sufletească, văzându-se scoasă din drepturile sale. Ea se simte jignită și umilită prin faptul că este socotită minoră, incapabilă de a-și conduce soarta, cu toate dovezile ce a dat în cele mai grele împrejurări de patriotismul și cumințenia sa.

Faptul că această nemulțumire nu izbucnește în mod sgomotos trebuie să se atribuie patriotismului și înțelepciunii politice a poporului român și stării excepționale care ține în lanțuri întreaga opinie publică. Mulțumim pe care sfătuitoarii de azi ai Majestății Voastre îl interpretează ca liniște, este tăcerea mormântului în care este îngropată însuflețirea, nădejdea și dorul de muncă al unui popor, care însă nu poate admite să fie înmormântat de viu.

Îndeosebi Transilvania simte îndoii de greu povara acestei stări nenorocite.

Nu se poate ca Majestatea Voastră să-și facă iluzii asupra valorii și sincerității votului dat din ordin, pe față și sub presiuni manifeste, pentru noua Constituție, elaborată fără consultarea factorilor de opinie publică, în puține zile de muncă precipitată. Cum ar fi de crezut ca o țară întreagă, în proporție de peste 99%, să consimtă a se despuia singură de drepturile sale politice? Noua constituție, proclamată cu nesocotirea pură și simplă a tuturor formelor legale, este în răstimpul scurt de cincisprezece ani a doua constituție impusă unilateral. Ea vădește starea de conflict dintre Coroană și Națiune ce se permanentizează de la marea război încoace, în dauna amândurora. Fără a mai putea aspira la titlul de „pact fundamental”, întrucât acest termen presupune două voinți liber contractante, ea este un edict unilateral care consacră în forme quasilegale, situația de autocrat a purtătorului Coroanei. Ea desființează principiul separațiunii puterilor în stat, cari, în forme deosebite și meșteșugile, sunt intrunite într'o singură mână, și ea răpește națiunii, pusă în cătușele stării de asediu și ale cenzurii, orice posibilitate de manifestare liberă, de participare sau de înrăurire efectivă asupra conducerii Statului.

SIRE,

În afară de aceste nemulțumiri cu caracter general pe cari le exprimăm față de regimul politic, aplicat țării întregi, noi transilvănenii și bănățenii suntem nevoiți să înfățișăm Majestății Voastre nemulțumirile noastre speciale, pricinuite de politica de guvernământ aplicată provinciilor noastre și locuitorilor ei.

Sistemul centralist nu a înțeles aceea ce încă pentru Romani, a fost un principiu elementar de înțelepciune politică: metoda de asimilare treptată, fără procedări violente, a noilor provincii, prin respectarea tradițiilor, a concepțiilor și datinilor respective, prin descentralizarea serviciilor publice și prin atragerea elementelor locale reprezentative și de valoare la o colaborare activă în viața publică și administrativă.

Aceste metode de înțelepciune politică au fost călcate în picioare față de o provincie care nu fusese, totuși, cucerită, ci se unise printr'un act de liber și entuziast consimțământ. Procesul de asimilare ar fi trebuit să se facă treptat și cu prudență, nu numai spre a cruța sensibilitățile, obiceiurile și instituțiile înrădăcinate, dar și spre a nu smulge florile odată cu buruiana, spre a nu distruge și partea de tradiții bune și sănatoase, odată cu înlăturarea organizației de stat și a influențelor străine.

Ca pretutindeni în istorie, la toate neamurile asuprite, starea de subjugare lăsase în Ardeal și Banat, pe lângă ruinele unor dureroase pierderi naționale, faloasele unei educațiuni de conștiință națională, de dărză afirmare a dreptului și de prețuire a valorilor etice, superioare forței brutale a stăpânitorilor vremelnici. Românii ardeleni și bănățeni au adus în noua țară, pe lângă sărăcia materială, fatală consecință a stăpânirii străine, o bogăție sufletească afirmată cu sfioasă mândrie. Poporul din Vechiul Regat, cu un sentiment, care îi face cinste, a apreciat și a elogiat mai mult ca orice, tocmai partea aceasta a aportului adus (sic!) de noile provincii. S'a spus adesea că această așteptare a fost înșelată și că iluziile deșteptate în clipa unirii au făcut loc decepției. Dar cum puteau să se realizeze speranțele puse în Ardeal și în Banat sub acest raport, când, abia după un an și jumătate de la unire, provinciile acestea au fost supuse unui tratament care nu le îngăduia, decât cel mult o dureroasă luptă de defensivă pentru apărarea democrației naționale și a patrimoniului lor sufletesc, călcate în picioare de jefnitorii urnelor, de profitorii situațiilor nevisate și de foștii trădători ai cauzei naționale? Și în timp ce se făcea totul pentru a se exclude elementul ardelean de la cârma treburilor publice, când bogățiile Ardealului și Banatului erau acaparate sistematic, opinia publică deplângea cu mirare, că, după scurgerea atâtor ani de la unire, în orașele de peste munți nu a reușit să se formeze măcar un început de burghezie românească. Și este caracteristic faptul, că, deși Ardealul și Banatul au contribuit încă înainte de război în bună măsură la formarea burgheziei din Vechiul Regat, aceleași aptitudini ale ardelenilor, cari s'au valorificat în țărânamă cu succes nu au putut să creeze încă o clasă comercială și industrială românească la ele acasă. Recunoscând partea cuvenită solidarității și rezistenței, opuse de minoritățile cari dominau importante poziții anterior dobândite pe tărâmul economic și social, rămâne totuși o mare parte de răspundere în sarcina metodelor centralismului și a fortelor lui, cari au așezat interesele meschine policianiste deasupra marilor interese naționale, pe cari o politică de stat condusă de concepții superioare ar fi trebuit să aibă în vedere în nouile provincii.

În general, Românii ardeleni și bănățeni; în loc de a spori forța lor economică, se găsesc într-o situație inferioară față de trecut. Băncile ardelenice, odinioară mândria acestei provincii, în plin progres înainte de război, astăzi sunt doborâte la pământ. Preoțimea, intelectualitatea, partea mai înstărită a țărănimii au suferit pierderi de miliarde. Dar ceea ce este mai dureros, este lipsa de credit efitin pentru țărănime, care nemaiputând emigra în America, nu mai este în stare să-și procure pe această cale capitalurile de investițiune necesare progresului ei, desăvârșirii și modernizării economiei rurale. Dintre toate consecințele grave ale regimurilor ce am îndurat, stagnare economică a mândrei țărănimii ardelenice, care a urmat pe conducătorii ei politici în toate luptele din

trecut cu însuflețire și a alergat cu încredere curată la Alba-Iulia ca să voteze unirea, este fenomenul care ne umple mai mult de durere adâncă pe noi cei cari am mers în fruntea ei în timpul acestor lupte.

„Singura clasă socială care a sporit în Ardeal și Banat ca număr este funcționăria, în special clasa micilor salariați publici, trăind din lefuri foarte modeste.

SIRE,

Starea de spirit din aceste provincii este frământată azi de alte preocupări mult mai grave, cauzate de consecințele numeroaselor greșeli săvârșite de politica noastră internă și externă, cu deosebire în cursul anilor din urmă.

Fără razim sigur într'un sistem de alianțe politice, cu armamentul necomplet, cu fortificațiile neterminate, cu parte din ofițerimea superioară îndepărtată de la ocupațiile ei atât de importante și pusă, din ordin, în serviciul unei politici de, înăbușire a voinței populare, țara întreagă privește cu îngrijorare viitorul apropiat.

Din nenorocire, s'a făcut tot ce era mai contraindicat pentru pregătirea noastră sufletească, în vederea crizelor externe ce se anunțau. Prin instaurarea regimului actual, tocmai în preajma înrăutățirii situației externe ce se prevestea de mai mult timp, s'a creiat un conflict între Coroană și Națiunea întreagă. În această situație, procesul special al Ardealului și Banatului se subordonează celui general și se contopește cu marele litigiu politic al țării întregi, care își revendică drepturile și libertățile răpite.

Acest proces ne găsește într'o situație externă amenințătoare. Fapt care neliștește țara întreagă și incurajează nădejdlile celor ce se pregătesc să deschidă problema revizuirii hotarelor noastre. Sentimentul de îngrijorare generală în toată țara, este însă mai viu în Transilvania și Banat, cari prin poziția lor sunt mai amenințate. Deși lovite în interesele lor vitale și umilite în mândria lor națională și în conștiința lor democratică, Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul nu numai că resping cu indignare și desgust continuele suspăcări de pretins separatism ce li se aruncă cu o jignitoare ușurință, dar sunt adânc chinuite de un sentiment de teamă, grije și nesiguranță în ce privește viitorul lor.

Încătușate de un regim nedrept de apăsare politică, ele ar dori să se manifeste, în interesul lor și al țării întregi, ar vrea să-și cheme toți fiii la luptă, să strige din răspuțeri că niciodată și cu nici un preț, ele nu vor primi întoarcerea vechiului jug al stăpânirii străine, și că Ardealul și Banatul trebuie să rămâie întregi și românești, dar ele văd, cu un sentiment de tulburare și mâhnire, că nici măcar aceasta nu le mai este îngăduit. Regimul le-a luat până și această libertate elementară, fără ca'el însuși să-și facă datoria.

Când propaganda străină, tot mai cutezătoare, activează prin presă, prin radiofonie și prin șoapte tainic răspândite, spre a crea o stare de demoralizare a spiritului nostru public, călușul cenzurei și al stării de asediu condamnă la mușenie și inacțiune până și pe foștii luptători ai unității naționale. Ei constată cu durere și revoltă greu stăpânite, că nici în timpul dominației străine glasul lor de luptă nu fusese înăbușit în măsura în care se face azi în România unității naționale. Și ei mai constată situația paradoxală că, în timp ce reprezentanții minorităților din Transilvania se pot întruni liber și sunt aproape zilnic primiți și ascultați de guvernanții țării, revendicările lor fiind satisfăcute repede și cu bunăvoință, reprezentanții poporului românesc, cari trăiesc în aceeași provincie sunt ținuți deoparte și nu au posibilitatea de a arăta gândurile și simțurile ce frământă mai mult ca oricând elementul de temelie al țării.

În asemenea împrejurări lipsesc animatorii, cari să trezească conștiințele adormite de o presă ce nu poate să scrie adevărul. Nimeni nu știe unde mergem, ce vrem să facem și ce cale vom urma. Suntem sub interdicție ca minorii. Cărmuitorii Statului sunt lipsiți de autoritate și de popularitate. Unii din ei sunt chiar odioși. Această stare de lucruri este absolut insuportabilă.

Regimul dictatorial, în loc să ridice țara sufletește dă naștere unei dezo-rientări generale și unui defetism, care impune autorilor lui o răspundere strivi-toare în fața națiunii și a istoriei.

SIRE,

Cu douăzeci de ani în urmă la intrarea în România Mare, Transilvania și Banatul ne-au încredințat soarta lor. Cu toate încercările de a ne desrădăcina din conștiința provinciei, ea ne-a înnoit încrederea ei mereu și în nenumărate rânduri. Avem datoria să răspundem acestei încrederi și să vorbim cu hotărâre și sinceritate în numele acestor provincii.

Nu vă vorbește, Sire, o generație de oportuniști și profitori, ci o generație de sacrificiați cari s'au sacrificat ei cei dintâi și cari sunt gata la jertfe noi. Nu ne plângem și nu acuzăm. E o soartă la care ne condamnă mai presus de toate propria noastră conștiință și structura noastră sufletească, expresie credincioasă a sufletului provinciei însăși. Nu este în firea Ardealului nici necuviința, dar nici umiliința, nici amenințarea, dar nici teama de amenințări. Între pietrele nestemate cari împodobesc Coroana Majestății Voastre nu e nici una care să lucească mai viu ca Ardealul și Banatul prin devotament pentru unitatea Statului național român și pentru monarhie, dar nu este nici una care să ceară cu atâta hotărâre să i se respecte drepturile democratice și tradițiile de libertate.

Poporul nostru ardelean și bănățean este adânc respectuos față de autoritatea de Stat, respectuos, cu deosebire, față de autoritatea regală, dar el așteaptă același respect pentru concepțiile și revendicările sale. El cere mai ales ca autoritatea să fie respectuoasă de legi, de angajamentele luate și de drepturile naturale ale națiunii. Precum nu a abdicat la aceste drepturi naturale odinioară în fața feudalilor și magnaților, el nu consimte să abdice nici în noua țară, pe care a conceput-o ca a sa și pe care a contribuit să o întemeieze cu jertfa sa. Pe sângele eroilor din Vechiul Regat, vărsat în marele războiu cu prea multă îmbelșugare și pe luptele și revoluțiile Ardealului din cari au țâșnit hotărârea de la Alba-Iulia, sunt așezate temelii eterne ale acestei țări.

Nu înțelegem să vorbim acum în interesul unei provincii, oricât de obișnuită, și nu cerem nici privilegii, nici tratamente speciale în serviciul unui interes regional. Cererile noastre sunt formulate în interesul țării întregi, care e și a noastră, precum și noi nu vrem să fim decât ai ei pe totdeauna. Democrația, constituționalismul parlamentar, libertățile publice, exercițiul legal al drepturilor civile și politice nu sunt o revendicare provincială, ci reprezintă o necesitate adâncă și generală pentru prosperarea țării întregi.

Declarăm cu hotărâre că nu cerem respectarea rezoluțiilor dela Alba-Iulia pentru a slăbi unirea, ci pentru a o consolida, nu pentru destrămarea ei pentru fortificarea națională și sufletească a neamului întreg.

Punctele hotărârii dela Alba-Iulia nu sunt condițiuni puse unirii, dar sunt modalități de înfăptuire, primite și aprobate în mod solemn de Regele Ferdinand și de guvernul I. I. C. Brătianu, prezentate conferinței de pace dela Paris și stabilite în mod precis pentru realizarea și consolidarea ei — modalități la cari nu putem renunța cu nici un preț.

Noi Ardelenii și Bănățenii suntem hotărâți să luptăm până la ultima suflare contra oricărei încercări de a rupe o părticică oricât de mică din trupul țării și ne împotrivim planului de a impune Transilvaniei și Banatului o autonomie politică. Dacă minoritățile se plâng, că nu au fost respectate drepturile lor, noi constatăm că dictaturile au călcat în primul rând drepturile noastre ale poporului român, asigurate la Alba-Iulia. Cei ce au luptat pentru unire vor lupta până la ultima suflare contra oricărei încercări de revizuire a granițelor noastre, căci România nu a uzurpat nici o palmă de loc din pământul altora.

SIRE,

Respectuos rugăm pe Majestatea Voastră să binevoiasă a nu mai prelungi nici un moment situația actuală din ceas în ceas tot mai prejudiciabilă. Nu putem aștepta ireparabilul. Și nu-l vom aștepta, căci vrăjmașii României caută să exploateze în rândul întâi nemulțumirile interne. Starea de lucruri actuală nu poate fi susținută cu ajutorul unor formațiuni de guvern neserioase, cari, toate în fond sunt aceleași și cari nu pot constitui decât provocațiuni inutile. Nu o schimbare de guvern se cere acum, ci o schimbare de regim radicală. Nu guvernele personale, ci națiunea însăși poate încă să-și păstreze și să-și găsească prieteni, cari s'o apere. Numai guverne care inspiră încredere sunt capabile să organizeze apărarea țării.

Subsemnații fii ai Transilvaniei și Banatului, reprezentanți ai tuturor județelor din această provincie, ne prezentăm respectuos înaintea Majestății Voastre cu rugămintea să binevoiască:

A dispune respectarea principiilor fundamentale ale Adunării dela Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918;

A reintrona ordinea constituțională, întemeiată pe principiile democrației naționale, pe reprezentanță parlamentară reală a națiunii, pe un regim de legalitate, respectuos față de drepturile civile și politice ale tuturor cetățenilor, desființând starea de asediu și cenzura;

A dispune urgenta înarmare și fortificare a țării pentru apărarea hotarelor stabilite în tratatele de pace;

A împărtăși Transilvania și Banatul cu o dreaptă participare la viața de Stat și administrativă și a ocroti interesele lor naționale, economice și culturale în măsura cuvenită.

SIRE,

Acum, când în viața internațională se produc evenimente de extremă importanță și când altele mai grave se pot prevedea, starea de conflict dintre Coroană și Națiune nu poate fi menținută.

Încredințăm pe Majestatea Voastră de sentimentele noastre de neclintit devotament față de Tron și Dinastie și de întreg spiritul nostru de jertfă pentru menținerea unității Statului nostru.

Cu deplină încredere față de înțelepciunea Majestății Voastre, Vă rugăm respectuos să binevoiți a da o deslegare dreaptă crizei în care se află țara.

Ai Majestății Voastre prea supuși și prea plecați:

ss. IULIU MANIU

fost președinte al Consiliului Dirigent;
fost președinte al Consiliului de Miniștri;

ss. Dr. MIHAI POPOVICI

fost ministru; senator de drept;

ss. Dr. EMIL HAȚIEGANU
fost ministru;

ss. Prof. Dr. VALER MOLDOVAN
fost subsecretar de stat;

ss. Dr. IOAN POP
fost subsecretar de stat;

ss. OCT. C. TÂSLĂUANU
fost ministru;

ss. SEVER BOCU
fost ministru;

ss. Dr. JUSTIN MARȘIEU
fost prefect;

ss. Dr. GHEORGHE POPP
fost subsecretar de stat;

ss. Dr. AUREL DOBRESCU
fost subsecretar de stat; senator
de drept;

ss. Dr. IONEL POP
fost vice-președinte al Camerei
Deputaților;
ss. Dr. VICTOR DELEU
fost deputat Sălaj;
ss. Dr. LIVIU MICȘA
fost deputat Someș;
ss. Dr. VALENTIN PORUȚIU
fost senator Cluj;
ss. Prof. Dr. AUGUSTIN POPA
fost deputat Târnava Mică;
ss. Dr. ILIE LAZAR
fost deputat Maramures;
ss. Dr. CORNEL BIANU
fost deputat Timiș;
ss. Dr. TEODOR ROXIN
fost deputat Bihor;
ss. Dr. JUSTIN POP
fost senator Hunedoara;
ss. COSTACHE LUPU
fost deputat Trei Scaune;
ss. Dr. TITU DEMIAN
fost prefect Satu-Mare;
ss. Dr. PAVEL PAVEL
fost deputat Bihor;
ss. LIVIU IUGA
fost deputat Timiș;
ss. Dr. ION V. POP
fost deputat Sălaj;
ss. Dr. GH. FODOREANU
fost deputat Sălaj;
ss. Dr. IERONIM ATIRESCU
fost prefect Hunedoara;
ss. Dr. VICTOR MARCU
fost deputat Satu-Mare;
ss. VICTOR POP CERGHI
ss. Dr. IONEL RIȘCA
fost deputat Alba;
ss. Dr. DORGO ANTON-Mureș;

ss. Dr. VICTOR MOLDOVAN
fost subsecretar de stat;
ss. Dr. IOAN VESCAN
fost deputat Mureș;
ss. Dr. SIMION TAMAȘ
fost senator Cluj;
ss. Dr. SIMION NEMES
fost senator Cluj;
ss. Dr. VIRGIL SOLOMON
fost deputat Odorheiu;
ss. Dr. IERONIM STOICHIȚIA
fost deputat Sibiu;
ss. Dr. AUREL LEUCUȚIA
fost deputat Timiș;
ss. Dr. MAX RADOVAN
fost prefect Caraș;
ss. Dr. AUREL ȚEȚU
ss. Dr. CORNEL N. LAZAR
fost deputat Timiș;
ss. Dr. IULIU COROIANU
fost senator Sălaj;
fost deputat Ciuc;
ss. Dr. ANDREI DOBOȘI
fost deputat Satu-Mare;
ss. Dr. VASILE BUTTA
fost prefect Năsăud;
ss. Dr. VICTOR MUNTEANU
fost senator Someș;
ss. Dr. NICOLAE TODORANU
fost deputat Alba;
ss. Dr. AUREL BUTEANU
dep.: director al ziarului „Patria“;
ss. Dr. NERVA ANDREI ELEKEȘ
ss. Dr. ARON SUCIU
fost prefect Brașov;
ss. Dr. EMIL GHILEZAN
ss. Dr. VALER CÂMPIANU
ss. Dr. ION DRĂGHICI-Caraș;

ANEXA 2

REFLECȚIUNI ȘI NOTE EXPLICATIVE

SIRE,

Pentru o mai bună apropiere a celor cuprinse în Memorand, ne îngăduim a prezenta Majestății Voastre și o expunere mai largă de considerațiuni de ordin politic, economic, psihologic, statistic, pe cari se sprijină afirmațiile lui:

CONSIDERAȚII GENERALE

Când acum 20 ani Transilvania și Banatul reveneau după o despărțire milenară la sânul Patriei-Mame se sfărâmau lanțuri nu numai dincolo, ci și dincoace de Munte. Noi cei din Ardeal și Banat am trăit sub asuprire națională, dar o asu-

prire economică crâncenă au cunoscut și țărani din Vechiul Regat. Putem recunoaște aceasta leal, fiindcă Unirea dela 1918 nu s'a făcut pentru avantajii sau desavantajii materiale. Unirea s'a făcut sub impulsurile chemării de rasă, irezistibile, ale sentimentului de unitate, pe care veacurile de restricte nu l-au putut știrbi, ale misiunii istorice în viitor pe care Românii numai în comun o puteau împlini.

Această Unire se făcea oricare ar fi fost avantajile materiale sub dominațiuni străine. Principiul național triumfa în noi, totalitar, în acea memorabilă hotărâre dela Alba-Iulia.

Războiul mondial și jertfa incomensurabilă a Regatului Liber în acel Război a dezrobît Neamul Românesc, de toate cătușele. Drumul Unirii a fost pregătit de un secol: de poeți, de scriitori, de gânditori, de cărturari ardeleni și bănățeni, de cele două Universități, de Armată. Unitatea intelectuală a precedat pe cea politică. Dar, în momentul suprem nu forțele raționale au fost hotărâtoare. Hotărâtor a fost sentimentul obștesc, instinctul național, cum l-a numit Take Ionescu. Când soldații Regelui Carol I intrau în 1913, pentru motive cari la conducători erau altele, în Bulgaria, acei soldați aveau conștiința clară că se duc în Ardeal, că drumul în Ardeal trece prin Sofia, în vreme ce un raționalism se ridica impetuos, sentențios împotriva. „Nu-i momentul!” spuneau diferitele Casandre. Dar momentul — era! Fără 1913 nu era 1916 și fără 1916 nu se crea România Mare! Il sesiza din fericire precis momentul cel ce trebuia: — Soldatul Român: Entuziasmul lui rupea cu el tot din cale. Cu frunze la chipiu își făcea el intrarea în Sofia. Destinul va mai avea întoarceri dureroase, crâncene. Vor muri 800 mii! Dar nimic nu va mai împiedeca intrarea și în a doua capitală, în Budapesta, ingenuchind și orgoliul maghiar și pe Regii Ungariei, în chiar trufașă-le capitală. Nici un soldat din Războiul Mondial nu va avea satisfacția aceasta. Soldatul Român își lua o revanșă asupra veacurilor. Dicta pacea din două capitale.

VOLUNTARI

Nu vine nimic în dar. Cu imense efortări și jertfe a celor buni se câștigă totul. Cu glorie militare care ca cea a Mărășeștilor înscrie alături de un Verdun în istoria militară a Războiului Mondial, nu în al nostru numai. Iar când o soartă ne va fi vitregă, cu nesfârșitele puteri morale, de răbdare, de îndrumare, ale Dinastiei, cari vor covârși pe ale tuturor, dându-se pe sine însăși pildă de vitejie și energie, celor ce cu puterile sleite, puteau să se clatine.

Asupriții? Sunt încadrați între fier și foc, dar puterile lor morale sunt și mai mari, înving pe cele materiale ale temuților și ale puternicilor lor stăpâni.

Ei descompun armata Austro-Ungară, înlăuntrul, iar când ajung prizonieri se regroupează în Legiuni Voluntare și aduc la momentul oportun avalanșa lor de reînsuflețire forțelor istovite, obosite. Sire, în clipe supreme la care ați fost martor răsuna pe câmpia Iașilor jurământul fiilor Ardealului și ai Banatului! Marele nostru Aliat Rus părăsea frontul și se întorcea contra noastră, tunul Bertha bombardă Parisul, Nemțofiii noștri strecurau în sufletele noastre mortificate certitudinea înfrângerii, alți raționaliști, savanți, svârleau prin ghiulele în transeele noastre îndemnurile lor la pace separată, continuarea luptei după ei fiind sinucidere, nebulie, dar marele suflet al Neamului Nostru nu se îndoia, își aduna resursele toate, ultimele, pentru a continua lupta. Atunci în Kiew, Voluntarii, în chiar mijlocul acelor vești ce veneau de pe front tot mai dezastruoase, din mijlocul iadului bolșevic, scot un ziar al lor căruia îi dau titlul: — ROMÂNIA MARE! Vizionarism, delir patriotic sau puteri morale necovârșite? — Amândouă! Dar s-au uitat toate acestea. Cine le mai amintește azi?

NEPARTICIPARE LA INCORONARE

Toate războaiele, Sire, sunt răscruci istorice. Pentru noi acesta a fost și mai mult răscrucă, prin imensitatea și universalitatea jertfei românești. Sângele creiază ordinea morală. Orice război scoate noi clase sociale, noi conduceri de stat, ieșite din legile sângeului, ale sacrificiului. Sângele, sacrificiul românesc trebuia să creieze, cel puțin pe un secol înainte ordinea în statul Român. Pe de altă parte, Războiul era un verficator, marele Verficator de valori al calităților și al defectelor. La lumina lui s'au văzut și defectele societății românești. Au fost prea mari! Nu era tot aur ce lucea. Nu numai singuratecii, ci și partide au rupt în două poporul român. Eram singurii care în contact cu Războiul ne-am frânt unitatea. Națiunea se știe însă unde era. În Moldova. Unde era și Regele. Unde era Armata. Unde erau și Asupriții, pe cât îi îngăduiau împrejurările. Trădătorii, n'a putut face contra-armate cum au vrut.

Dar guvernata la noi acea ordine morală din Război? Să recunoaștem că nu! De-a doua zi după victorie s'a constituit același guvern cu aproape același personal, neținând nici o seamă, nici de etica Sângeului, nici de cea a Intregirii. De aci încep dificultățile în Statul Român ajunse azi, la paroxism și despotism. Guvernarea n'a mai revenit la noi lumii tranșelor, descendenței Sângeului, ci cu totul unor alte descendențe ce s'au dovedit, mai tari și decât legile Războiului. Astfel Națiunea, noile provincii, Țărani ce din toate provinciile care a susținut Românismul, au trebuit să treacă de la început în o opoziție față de Stat, subjugat forțelor negative ale Războiului și ordinii ieșite din el. În lumina aceasta trebuie privită neparticiparea Partidului Național din Ardeal și Banat și a Partidului Țărănesc la încoronarea Regelui Ferdinand Sire, pentru acest an și azi luăm toată răspunderea. Acea neparticipare este procesul de azi ce se desbate în fața Istoriei. Încoronarea trebuie să fie un act național. Partidul Național aceasta a cerut: constituirea unui Guvern Național pentru Încoronare. În loc de aceasta se așezase un guvern de partid, prin acel rușinos furt de urne care revoltase Națiunea. În asemenea împrejurări, nu mai era invitată la Încoronare ca Națiune Liberă, ci ca sclavă. Transilvania și Banatul n'au subscris la această sclavie. Iată pentru ce nu au luat parte. Transilvănenii au înscrisă în sânge iubirea libertății. Popor de munte el s'a simțit liber și nu asuprit. Așa se explică revoluțiile lui. Oricât vor mai suferi încă, aceste provincii nu vor înceta lupta până la o complectă deosebire... Aceasta este, Sire, istoria neparticipării noastre la Încoronarea Regelui Ferdinand, nu cum o prezintă o istorie tendențioasă. Regele s'a încoronat atunci și fără participarea Națiunii, dar neparticiparea a avut un mare merit, n'a legalizat Dictatura. Dictatura e și azi numai o stare de fapt. Legalitatea nu-i poate da decât Națiunea.

Am trăit invederat în o ordine morală inversată. Defețiștii, trădătorii, renegații au ajuns a doua zi după victorie în sate, în orașe, în județe, în corpurile legiuitoare, la cuvânt. Din etapă, în etapă, statul român a căpătat o formă tot mai stranie, uimind lumea cu neomogenitatea lui, cu disensiunile lui interne, răspândind falsa impresie de a nu-și putea da un regim de libertate pentru care a fost creat de a deține provinciile, prin forță. Înlăuntru, reabilitând trădarea, o lume a dezertorilor, defetismului, a lipsei de caracter. Fiecare război își creează o nouă aristocrație, o nouă nobleță. Cea a Războiului nostru a creat-o pe aceasta.

Iată, Sire, cum a ajuns Națiunea sub despotismul de azi, care speră să o poată descompune iar în o mască de indivizi, fără drepturi, cum a fost.

PARTIDELE

Sire, noi Românii din Transilvania și Banat ne-am ridicat cu toată puterea sufletului nostru contra Dictaturii, care s'a instăpănit încă de pe atunci în Statul Român. Aceasta nu ne poate însă face să confundăm acea Dictatură cu Partidele politice, cum vrea Dictatura actuală, căutându-și justificări teoretice. N-avem decât

sentimente de recunoștință pentru tot ce au făcut partidele până în Război, pentru marele rol pe care l-au avut în Istoria României moderne. Relevăm aceasta, fiindcă discuția nu e numai academică, cum s'ar crede, ea pune în lumină marea confuzie din spirite, pe care Dictatura se silește să o răspândească.

Nu, Sire, România e făcută de partide. Nu degeaba stau pe bulevardele Capitalei statuile lui Ion I. C. Brătianu, Mihail Kogălniceanu, C. A. Rosetti, Lascăr Catargiu, Alexandru Lahovary, Take Ionescu și ale altora. Ele înveșnesc în bronzi Istoria României moderne. Este adevărat, că, dintre statuile marilor colaboratori ai Regelui Carol I, mai lipsește una — a Sa. Lipsește și cea a Regelui Ferdinand. Dar aceasta cade pe alte considerente. Ce reese din lecția aceasta a statuilor? Că Marele Rege Intemeietor gândea totdeauna regal, național. Mult prea sus și prea mare, pe El nu-L supăra prestigiul colaboratorilor Săi. Îl înălțau numai mai mult. Ne aducem aminte când s'a dus la Iași, la dezvelirea statuii Domnitorului Cuza. Când a căzut cortina, publicul a stat o clipă tăcut. Atunci el și-a ridicat chipiul și transportat a strigat un „Ura“! Intreit, stărnind un entuziasm general.

PULVERIZAREA POLITICĂ

Sire, cu tot respectul ce-L datoriam Majestății Voastre, ne vedem siliți a nu primi invinuirea pulverizării forțelor politice, ce li se aruncă Partidelor fără temei. Adevărul este tocmai contrariul. Partidele au luptat eroic, contra acestei pulverizări. Lucrurile s'au petrecut prea mult în fața țării, încât să mai fie nevoie a insista. La noi s'au pus premii de încurajare pentru dizidenți, transfugi.

Regele Carol I n'a admis dizidențele. Se formau și atunci. Negăsind credit la Rege, toate se evaporau. Ne reamintim de marea dizidență a lui Take Ionescu, care la un moment răpise cu ea o majoritate în țară. Ea a rămas totuși infruntoasă, fiindcă Regele Carol I n'a voit să treacă principal peste șeful partidului, care era Petre Carp, poate personal mai puțin simpatizat ca Take Ionescu.

Motivarea înlăturării Parlamentului, desființării Partidelor și schimbării Constituției, prin ivirea mișcării legionare, ni se pare cu totul neîntemeiată.

Incontestabil, că în urma unor serii întregi de împrejurări, mișcarea legionară și partidul Gărzii de Fier a luat proporții însemnate. Într-un timp mișcarea legionară era privită de persoane cari ocupau locuri de răspundere, cu ochi buni, ca o diversiune față de Partidul Național-Tărănesc, care își afirma cu multă vigoare puterea, neîntrerupt ascendentă. Abia mai târziu a fost recunoscută forța acestei mișcări, care de la început trebuia recunoscută ca una care, alimentându-se din curentul antisemit și din greșelile politice de Stat va ajunge să fie izvorul unor grave frământări.

S'a greșit în contra poruncii, că „Politica este arta prevederii“. Când apoi s'a constatat forța acestei mișcări, fapt neprevăzut, puterea de stat a intrat într-o altă greșeală: ea în loc de a organiza o contrapropagandă eficientă și de a corijea greșelile evidente ale guvernării, s'a refugiat la mijlocul opresiunii și a reprimării, luând măsuri direct provocatoare: însărcinarea de a forma guvernul Tătărescu și pe urmă chemarea la putere a lui O. Goga. Amândouă, aceste măsuri nu puteau decât să provoace și situația incurcată ce s'a creat, care, însă se putea perfect înlătura, prin chemarea la guvern a Partidului Național-Tărănesc, care primise cele mai multe voturi în opoziție.

În tot cazul, valori morale și naționale câștigate prin lupta de decenii pline de sacrificii, cum sunt: libertatea, Constituția, drepturile cetățenești, viața politică de partid, nu pot fi înlăturate din pricina unor greutăți trecătoare și din cauza unor curente politice, care par într-un moment primejdioase.

În viața de Stat nu se pot face operații, nimicind organe dătătoare de viață ale întregii Națiuni.

Aceasta cu atât mai mult, cu cât ele nu folosesc la nimic. Dovada, chiar situația de azi a Țării, Partidele există, ele n'au putut fi desființate, lucrează însă fără controlul opiniei publice și fără fructificarea gândirii politice a Neamului nostru. Mișcarea legionară, în urma greșelilor guvernanților, se afirmă cu acțiuni

dureoase și condamnabile. Emanația nobilă a ideilor este făcută imposibilă de regimul actual, provocând tulburări în viața politică.

Înțelegerea electorală, încheiată între Garda de Fier și partidele Național-Tărănesc, Gh. Brătianu și Partidul Agrar al D-lui Argetoianu, a fost un act de mare prevedere politică, care a avut și darul de a dovedi că mișcarea legionară putea fi paralizată într-o direcție de muncă politică deschisă.

Sub domnia Majestății Voastre, din nenorocire, pulverizarea partidelor, prin încurajarea tuturor dezidentelor, a devenit un principiu al Coroanei, care a fost urmărit metodic și programatic. Majestatea Voastră a cultivat intenționat, pe dezertori și pe transfugi, voind să dovedească alcătuirea șubredă a forțelor și valorilor politice, constituite în partide. Această tristă experiență a introdus în viața publică a țării imoralitatea și lipsa de caracter, pe o scară necunoscută până acum.

Cu toate acestea, organisme politice sănătoase, au rezistat. Majestatea Voastră putea recurge la serviciile partidului indicat de sufragiul Națiunii pentru a nu face un salt în necunoscut, cum a făcut prin lovitura de Stat februarie a.c.

RESTAURAȚIA

Majestatea Voastră poate nu are cunoștință exactă de luptele eroice ce s'au dat pentru redobândirea Tronului în absența Majestății Voastre. Nimeni nu le-a reamintit din delicateță. Lupta legitimistă a fost dusă pentru interesul Țării și al Dinastiei. Partidul național-tărănesc a pregătit calea reînținerii Majestății Voastre, din cel mai curat patriotism și cu cele mai grele sacrificii. Dacă constatăm aceasta loial, noi înșine, nu putem lăsa prea mare loc, totuși, inexactitudinilor. Se afirmă prea mult, Majestate, că V'a adus legenda. Aceasta numai într'un sens e adevărat. E legendă, autorii legendei. Și legendele își au autorii lor. Autorul așezării Majestății Voastre în drepturile-i legitime este — Partidul Național-Tărănesc și mai precis, este șeful său — Iuliu Maniu. Aceasta este ceva ce este mai presus de interpretare. Stau martore analele parlamentare, a strălucitelor măsurări ale lui Iuliu Maniu cu Ion I. C. Brătianu pe vremea aceea. Pe urma lor a răsărit legenda. S'a mai adăogat apoi un alt autor: Adunarea de la 6 Mai 1928 din Alba-Iulia! Convocată tot de Iuliu Maniu. Când 300 de mii de ardeleni și bănățeni, la spate cu batalioanele din Aiud, sub comanda subsecretarului de stat Tătărescu, o zi întregă Vă așteptau Sire, cu privirile în văzduh. Nu Ați venit. Dar legenda a prins aripi.

Dacă Partidul nu a putut face atunci Restaurația, n'a încetat nici un moment a o pregăti, metodic, cinstit, legal. Ultima luptă decisivă cu antagoniștii majestății Voastre a dat-o cu ocazia reîntregirii Regenței, după moartea Regentului Buzdugan. Adversarii încercau atunci o Manevră: împingerea Reginei Maria în locul lui Buzdugan în Regență. Ce greu era să te împotrivești Reginei Maria. Iuliu Maniu s'a împotrivit, ceea ce neuitata Regină, n'avea să-i ierte niciodată. Cu suflet ușor a luat el asupra-și disgrația mării noastre Regine. Era poate cel mai greu sacrificiu acesta pe care-l aducea pe altarul Restaurației. Ce era dacă Regina Maria intra în Regență? Mai era posibilă Restaurația? Și nu se săpa oare un abis în Familia noastră Regală, peste care nu putea fi aruncată nici o punte? Majestatea Voastră a văzut cât de puternică era încă împotrivirea. Vintilă Brătianu, I. Gh. Duca, nu voiau să se plece nici în fața faptului împlinit, când Majestatea Voastră se afla pe Tron. Când și unde un partid, un bărbat de Stat, au putut să slujească cu un mai mare devotament o Coroană, o Dinastie? Sfârșitul? La moarte, pe mormântul Regentului Sărățeanu, care a adus și el serviciile lui desinteresate Coroanei, guvernul Majestății Voastre, n'a depus nici o floare.

La 8 Iunie 1930, Majestatea Voastră și-a putut reocupa liniștit Tronul. În mijlocul entuziasmului general. Dictatura liberală era la pământ, cu toate rodontadele ei de ultimă oră. Trecutul era acum virtualmente lichidat, revoluționat. Dispărea, logic și necesar și al doilea partid de dinainte de război și Regele

Constituțional își putea relua, liber, marea Sa funcție de arbitru al Destinelor Românești, în complectă armonie cu Națiunea. O adevărată eră de mare prosperitate, de mare avânt, se anunța.

CRIZELE

Ce s'a întâmplat pe urmă? Țara nu știe, nimica, în zadar ar fi întrebată. Dar abia după câteva luni, guvernul este concediat, Iuliu Maniu părăsește puterea. Majestatea Voastră o încredințează, după un scurt intermezzo al d-lui Mironescu — d-lui N. Iorga.

Guvernarea d-lui Iorga se îneca, după cum era de prevăzut, în neputință, în curs de un an. Mai vine o dată Partidul Național-Țărănesc cu d. Vaida Voevod, alternat pentru scurt timp cu d. Maniu iar continuat cu d. Vaida pentru câteva luni, ca pe urmă să plece definitiv, cu Parlament cu tot, Parlament ieșit din alegeri libere. Se va reinstala Partidul Liberal, singur, cu tot aspectul său. Procesul cu Națiunea a redeschis. I. G. Duca face alegeri de o rară violență. Acestea îi vor cere capul. Lui I. G. Duca îi urmează al Anghelescu pentru câteva zile, apoi secretarul partidului liberal G. Tătărescu, fără multă întrebare a Partidului. Partidul aprobă de dragul puterii. Guvernarea Tătărescu este nespuse de odioasă. Patru ani împliniți guvernează nu numai cu cenzură și stare de asediu, ci și în administrația comunală numai cu Comisii interimare. Își face o lege administrativă, pe care nu și-o respectă singur, numai pentru a nu da ochii cu Națiunea.

După liberali, cari propriamente nici nu cad, ci ajung la limita mandatului de patru ani, Majestatea Voastră provoacă o criză de regim. Îl însărcinează pe Președintele Partidului Național-Țărănesc care acum este d. Ion Mihalache — d. Maniu demisionase pentru a nu închide Partidului calea guvernării prin persoana sa — dar îi pune o condiție sin-qua non: colaborarea cu d. Vaida. Partidul nu a primit puterea cu condiții. A fost prima lecție de demnitate dată tot de Națiune: nu puterea era totul. Primirea cu condiții a puterii se face totdeauna în detrimentul programului. Aceasta nu o putea admite Partidul Național-țărănesc, care este un partid de masse, cu dorințele și aspirațiile masselor, ce nu pot fi înșelate. Refuzând d. I. Mihalache, Majestatea Voastră revine la ceea ce se pare a fi fost intenția de la început: la o reinnoire a mandatului Tătărescu. Acesta va fi mai puțin scrupulos, va primi însărcinarea întărit cu forțele electorale ale dlui Vaida Voevod și ale d-lui N. Iorga și se înfățișă astfel, în fața Națiunii. Se va întâmpla însă minunea în care nimeni nu credea. Națiunea va respinge — pentru prima oară în practicile electorale românești — pe aceste partide. Guvernul Tătărescu cade în alegeri.

Coaliția Tătărescu—Iorga—Vaida a fost învinsă de opoziție.

Majestatea Voastră a încredințat guvernului Octavian Goga, care nu a întrunit în alegeri decât 9%. Țării, Majestatea Voastră nu i-a dat nici o explicație. Străinătății însă i-a spus: „Am trecut peste alte partide la formarea guvernului, în interesul Țării”.

Interesul Țării era: deslănțuirea subită a antisemitismului în interior, căci acest partid n'avea nici o chestiune studiată, nici o altă idee de guvernare, în afară de antisemitism, iar în politica externă bruscă schimbare de axă, ceea ce propagase în opoziție, cu destulă fermitate. Confuzia generală atinse culmea.

Guvernul Goga se puse pe lucru. Transformarea celor 9% în 40% numai în câteva luni erau probleme care necesitau organizarea nu a unor alegeri, ci a unui război civil. Se constituiau de zor cu banii Statului, formațiuni quasi-militare, interzise prin lege, lăncerii. Din afară răspundeau la aceste acțiuni, reacțiuni fi-rești: boicotul economic și financiar, rechemări în perspectivă ale Miniștrilor Aliaților. Aceasta era interesul Țării? Guvernul Goga avu o cădere de panică. Octavian Goga fusese un opozant miluit, la dispoziția Dictaturilor. Când la 14 Noembrie 1935, Partidul Național-Țărănesc vroia să facă o demonstrație pașnică a forțelor sale. Dictatura își comanda la O. Goga o contrademonstrație, pentru a avea motiv de a o opri. Octavian Goga a fost un antisemit de ocazie. A suprimat vitejește „Adevărul” și „Dimineața” ca să-și arate strășnicia antisemită, a lăsat însă

pe mai departe ziarul „Le Moment“ și a lăsat neatins marile întreprinderi evreiești, pe care le criticase în opoziție, dovedind că antisemitismul nu era decât o diversiune. După ce a căzut, a doua zi, țara nu mai suferea de antisemitism.

Dacă lucrurile s'au petrecut așa cum s'au petrecut, se mai poate vorbi, Sire, de o anarhie pe care ar fi lăsat-o partidele și contra căreia Majestatea Voastră a fost împins la despotism, ca la o necesitate de suprema lex? Sire, un Rege poate tot. Peste adevăr însă nu stă. Să nu ne ceară Majestatea Voastră să recunoaștem păcate care nu sunt ale noastre, nici ale Națiunii.

MODIFICAREA CONSTITUȚIEI

Drepturile Regelui sunt intangibile. Dar și ale Națiunii sunt inviolabile. Nici Regele, nici Națiunea nu puteau modifica pactul fundamental unilateral. Modificarea acestui pact era posibilă dar pe o singură cale, cea prevăzută în Constituție. Orice altă cale e revoluționară. Absolvire de jurământ? Nu există. Poate înlocui Plebiscitul chiar sincer nu ca cel din Martie, prescripțiile Constituției? Cum putea subscrie o țară la propria-i despuiere de drepturi? Să presupunem însă că unei Națiuni i-ar veni, așa din senin, o poftă de automutilare. Înaintașii i-au legat mâinile prin jurăminte, prin forme de împlinit. Pentru ce aceste forme? Tocmai pentru a nu permite unor generații de a risipi ceea ce au câștigat nu de o generație, ci de multe generații și cu multe jertfe. Constituțiile sunt clădite pe voința nu numai a celor vii, ci și a celor morți.

OCUPAȚIE ÎN TRANSILVANIA

După toate aceste desfășurări, în ce stare a ajuns Națiunea? Am ajuns la punctul care formează obiectul principal al acestui Memorand, pe care-l așternam la treptele Tronului.

Care este bilanțul a 20 ani al regimului din Ardeal și Banat? Se poate spune lămurit: un complet dezastru. Ardealul și Banatul au fost ținute 20 de ani, cu o scurtă excepție, în permanență opoziție. În acești ani de opoziție lungă s'au irosit toate forțele lor cele mai bune. Încă dictatura liberală a mai ținut seamă de oarecare aparențe. Dictatura actuală a înlăturat și aparențele. A trimis în fruntea celor 23 județe din Ardeal și Banat ca Prefecți, 23 de Colonei activi din Vechiul Regat. A pus în fruntea județelor militari. I-a sustras misiunii lor de ostași și le-a dat însărcinări politice. Ardealul și Banatul au primit înfățișarea de ținuturi sub ocupație. În afară de județe, militarii au ocupat și orașele, toate orașele din Transilvania și Banat. Din 68 de orașe, în 64 au fost trimiși tot ofițeri din Vechiul Regat. În urma reacției opiniei publice, numărul acesta s'a redus mai târziu, dar sistemul a rămas.

Ce însemna această ocupație militară, această sustragere a atâtor colonei, activi, dela menirea lor? Sau că avem o pletoră inutilă de ofițeri, cărora nu știm ce întrebuițare să le dăm sau dezorganizarea Armatei, slăbirea ei, tocmai pe aceste vremuri critice. La noi Armata a fost ținută departe de politică. Aceasta a făcut forța ei. O Armată care capătă gustul politicei, nu mai e armată. Cu ce drept s'a făcut ocuparea Primăriilor din Ardeal? Averile comunale sunt averi, bunuri private. Această ocupație nu se poate face, decât cu dreptul Războiului. Și nici cu acesta. Oameni străini trimiși astfel, nu mai sunt primari, ci custozi, numiți în averi inamice. În timpul din urmă au fost înlocuiți mai mulți ofițeri cu civili. Și mai rău. Recrutarea acestora se face în București la o bursă a cafelelor. Nu se poate îndeajuns caracteriza o decadentă de drept, la care am lucrat. S'ar părea că e o pregătire, conștientă, metodică a drumului spre bolșevism?

DESCENTRALIZAREA

Probabil pentru a contracara puțin efectele acestei ocupațiuni în Ardeal și Banat, sau, pentru a preveni oarecare reacțiuni cari se desinau în străinătate, Dictatura Majestății Voastre a făcut în pripă descentralizarea!... Dar, parcă aceasta era reforma noastră cea mai hultită, defăimată, merită să dea satisfacție strigătelor Provinciilor: era legea noastră cea desființată la 1931, prin un guvern care salva țara contra noastră și venise la cârmă pentru acea singură rațiune; era legea la reînființarea căreia nici nu eram lăsați a ne mai gândi, când la 1932 am mai revenit odată, iar noi la cârmă, prin norocul nu știm cărui joc constituțional; legea, la care guvernul de patru ani ce ne-a urmat, nici nu se gândea, fiindu-i dușman principal; legea, în fine, care se aduce acum fără noi, dar, evident, nu fără meritul nostru principal. Sire, nu putem avea nimic contra triumfului ideilor noastre, fie și'n forma aceasta. Dar, o chestiune de moralitate, de principiu se pune în prealabil. Plagiatorii, oare, și nu autorii, pot fi chemați, să realizeze o reformă? Cei ce au combătut-o, defăimat-o sau cei ce au zămislit-o, cei ce au luptat și suferit pentru ea? Într'un domeniu al creațiunii aceasta e important.

Până și legile se fac Sire, întâi cu sufletul. Dacă sufletește nu ești pregătit pentru o lege, munca ta nu va fi decât de mântuială, de grija aparențelor sau, chiar de o înșelare a lor. Plagiatorii, converții la convingeri nu pot face legi bune. Le lipsește pentru aceasta entuziasmul, profunda sinceritate creatoare a convingerii.

Cazul de față e concludent. Noi am vroit să facem o descentralizare, cinstită, reală, nu cu despuierea puterii, centrale, ci cu o repartizare rezonabilă a mijloacelor de Stat. N'am fost îngăduiți, Forțele centraliste erau prea tari. Regența era contra descentralizării. N'am fost ajutați de nimeni. Provinciile n'aveau apărători, unde trebuiau. S'a fixat o regulă de patriotism, față de ele, în virtutea căreia trebuiau să primească exploatare, fără murmur.

În mijlocul acestor stări, aruncă Dictatura, inopinat, descentralizarea. Nu era programul ei, nu era obligată să o facă nici măcar de propriile-i convingeri. Dacă, totuși, s'a hotărât, trebuia să o facă leal, cinstit, învățând din experiența noastră. Nu a învățat, dimpotrivă, a copiat-o, cu greșelile ei, mai ales în greșelile ei. Astfel a făcut o lege moartă.

Din experiența noastră puteau ști, că a descentraliza, înseamnă a nu relega de la Ministere la Ținut, numai atribuțiuni birocratice, ci și mijloacele. Astfel, descentralizarea nu-și merită numele, e numai desconcentrare, poate nici atât. N'am relegat nici noi mijloace, dar nu fiindcă n'am vrut, sau n-am știut, ci fiindcă n'am putut, am fost împiedecați.

În asemenea împrejurări, descentralizarea Dictaturei e mai mult o compromitere a ei. Pe urma ei recoltăm în Provincia noi și complete decepții. Acești „rezidenți regali“ nu sunt decât transmitători de acte, de la periferii la centru, cutii de poștă, așezate în 10 Ținuturi. Pe urma lor nu răsare nici o viață nouă, nici o renaștere, toropeala merge înainte, doar nemulțumirea înregistrează o nouă creștere.

Vom ilustra cu un exemplu, ceea ce s'a făcut cu ceea ce era așteptat să se facă. Luăm exemplul Ținutului Timiș, ținut relativ bogat. Din acest Ținut, Statul încasează pe an aproximativ 5—6 miliarde. Știi cât îi rămân din aceste miliarde pentru nevoile lui administrative, culturale, economice, sanitare, etc.? 200 milioane! Atât face bugetul Ținutului Timiș! Legiutorul a reunit bugetele celor 5 județe cari îl compun și a creiat Ținutul. Mijloacele au rămas aceleași, dar cheltuielile infructuoase au sporit, cu un organ în plus: Rezidenția. Cele 200 milioane se cheltuiesc aproape în întregime pe salarii și materiale. Drumurile județene, cari au fost în sarcina județelor, au trecut în sarcina Rezidenței. Rezidenția le va lăsa în aceeași stare în care au decăzut de mult. Dealtfel șoselele naționale cari sunt în sarcina Ministerului Drumurilor, n'au nici ele o soartă mai bună. În Ținutul Timiș, Ministerul n'a făcut nici un drum modern, autostrade până acum. De mulți ani sunt făcute toate șoselele internaționale, maghiare cât și jugoslave, în autostrăzi pentru automobilism, noi n'avem nici una.

Ținutul Timiș se află la o intersecție de rase. Se întâlnesc aici ambițiunii slave, maghiare, germane, la un hotar dinainte atacat, compromis, ciuntit. Peste acest hotar avem 500 de mii de frați. Pe granițele noastre stau două universități, la Seghedin, maghiară, la Bălgrad sârbă Românii și cei dinlăuntru și cei dinafară, stau la 600 km de universitățile românești? Câtă vreme vor putea rezista presiunii celor două Universități dușmane? Nu e greu de prevăzut cum se va termina acest război de rasă, într'o zi pentru noi.

Banatul a lăsat sortii lui, ros de boli, de denatalitate, de mizerie fiziologică și morală.

Exemplul Ținutului Timiș aruncă o lumină tristă asupra stării din celelalte Ținuturi, ajunse într'o stare și mai tristă, ca putere de acțiune și de rezistență națională.

LEGITIMISMUL

Sire, principiul legitimității nu e un principiu unilateral. Iși are și Națiunea legitimismul ei. Majestatea Voastră nu poate fi legitimist în o privință și ilegitimist în alta. Legitimismul pentru Națiune este de a fi guvernată prin ea însăși prin reprezentanții ei, prin mandatarii ei, legali. Fără aceasta, Națiunea devine o turmă. Mai e vre'un criteriu azi la distribuirea slujbelor în Stat? Cum de n'a găsit Dictatura prin acei mii de voluntari din Iași, nici unul cărui să-i fi încredințat vre'una din acele Rezidenții, Prefecturi și Primării, ocupate de ofițerii nepregătiți în această specialitate?

Stat totalitar? Cum începe într'un totalitarism o rezolvarea a problemei minoritare? Problema minoritară în Stat are o singură soluție, în o democrație constituțională, într'o încadrare a minorităților, în autonomii administrative locale. Ia sat, oraș, județ. Acestea numai funcționează. Cum le vom fixa în totalitarism? Le vom asigura drepturi speciale minoritarilor autonomii proprii și cum declara că totalitarismul nu-i privește decât pe români? Aceasta ar egala ca o degradare a romanismului.

Unde am ajuns în 20 de ani? Am slăbit elementul românesc și l-am întărit pe cel minoritar, mai având și ponosul că l-am persecutat. Politica noastră față de minoritari n'a fost o politică de asuprire, dar a fost ceva mai rău, de șicană, în fond chiar de favorizare. Niciodată minoritarii n-au fost atât de tari ca sub noi. Industriile cari se aflau toate în inimile lor, le-am dat o piață de desfacere mai largă. Cele românești, începătoare, au pierit. Din cazul lipsei de credit, băncile noastre românești, înfloritoarele noastre bănci din Ardeal și Banat, aproape toate au slăbit până la istovire. Creditul Românesc n'a mai putut renaște din cauza absenței Băncii Naționale în Ardeal și Banat. Întreg Ardealul și Banatul n'a valorat pentru Banca Națională cât a valorat o singură bancă din Capitală. În acest timp, Budapesta a alimentat puternic industriile maghiare cu credit suficient. Sucursalele puternice ale Băncilor din Budapesta activează viguros în toate orașele Ardealului și Banatului, Timișoara, Arad, Oradea, Satu-Mare, Sighet, Cluj, Tg. Mureș, Sibiu, Brașov. Dacă înainte de război moșiile maghiare se pulverizau prin băncile românești în mâinile românilor, azi, procesul se face invers. Pământul țaranilor trece în mâini maghiare și germane, prin capitalul din Budapesta și Berlin. S-a atras atenția stăpânirii prin mari congrese economice și ecumenice, adevărate congrese de alarmă, cu Mitropolii și Vlădicii în frunte, asupra acestui pericol în care este pus poporul românesc din Ardeal și Banat, sub propria-ne stăpânire.

PRESA

Între timp am nimicrit presa românească din Ardeal și Banat și i-am dat o nebănuită înflorire celei minoritare. Sire, adevărată eră de abundență are sub noi această presă străină. Înainte de război, presa românească cea mai puter-

nică era în Transilvania și Banat, nu în Regat. Sub asuprire, marele cotidian românesci „Tribuna” (Sibiu), „Dreptatea” (Timișoara), „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Tribuna” (Arad), „Românul” (Arad), „Lupta” (Budapesta), constituiau arma-mântul nostru puternic în marea luptă de afirmare. După 20 de ani? Nu mai există presă românească în Ardeal și Banat. Locul ei l-au ocupat ziarele din Bucu-rești și presa minoritară. Da, presa minoritară, fiindcă chiar Românii găseau în ea o mai fidelă oglindă a vieții locale. Aceasta i-a atras cetitori români. Astfel această presă minoritară, a devenit universală în Ardeal și Banat. Sprijinită de o puternică industrie, poate și de Budapesta, ea s'a dezvoltat într-o nebanuită măsură, maghiarizând și germanizând și în Statul Român, anulând un proces de români-zare făcut prin școli. Bilanțul? Mai trăiesc azi două, trei cotidiene românești, care însă, ce pot face față de o difuzare de 64 cotidiene de emisiune a culturii maghiare și germane. În plus, își mai trâmbiță și o persecuțiune. Ce se poate face în contra acesta rătăcirii colective care este politica românească? Dictatura în-cearcă să redreseze o presă locală românească, prin fondări noi cu banii Statului, prin o presă oficială. Cine o citește? De presa minoritară nu cutează a se atinge. Aceasta își va continua deci înflorirea față de una birocratică românească. O presă, în zadar, nu se poate desvolta decât în libertate. Libertatea este pentru ea, ceea ce este aerul pentru vieții, apa pentru pești. De ce a fost posibilă înflo-rirea presei românești, sub asuprire? Fiindcă a fost relativ liberă cu toate întem-nitățile. Avem înaintea noastră numărul prim al marelui ziar, cu un rol atât de hotărâtor în cultura noastră națională, a „Tribunei” din Sibiu. Iată ce zic fon-datorii în apelul lor către public: „Siliți a se retrage pas cu pas din viața publică și a aștepta cu răbdare o situație, care va înlesni ieșirea din rezerva ce și-o im-pun acum, românii din țările supuse coroanei Sfântului Ștefan, au fost încetul cu încetul lipsiți de mijloacele de apărare națională: nu le-a mai rămas decât presa”.

Așa vorbeau asupriții de la 1884. Mai pot spune cei liberi azi, că nu le-a rămas decât „presa”? Singur acest fapt arată vertiginoasa noastră cădere. Națiu-nea nu mai poate vorbi decât prin foi clandestine, prin tipografii secrete, ca sub cel mai negru absolutism maeternichian. Noi recunoaștem că era o destrăbălare și în libertate presa se cerea reglementată, e cert și Partidul Național-Tărănesc a și pregătit o lege, pe care însă n'a putut-o infaptui, nu din vina lui. Dar de la această reglementare la suprimarea libertății de gândire, de comunicare a gândirilor, la aruncarea societății românești în o epocă anterioară lui 1848, este ceva ce sfidează orice imaginație.

CONSTATĂRI, DOVEZI

Dar la suferințele morale ale Transilvaniei și Banatului din pricina îngri-jorării ce le-a frământat pentru siguranța și viitorul lor, ca și pentru a țării în-tregi, se mai adaugă și nenumărate nemulțumiri de ordin practic și material. Situația economică și financiară a provinciilor se înrăutățește din zi în zi.

De la unire încoace, populațiunea a trecut printr'un veritabil proces de pau-perizare, care a adâncit tot mai mult o stare sufletească de indispoziție și amără-ciune. Destinul, căruia au fost supuse Transilvania și Banatul învederează încă o dată adevărul, că bunăstarea și cultura unui popor sunt în raport direct cu libertățile de care se bucură și cu influența politică ce poate exercita în Stat.

Dintre clasele sociale, țărănimea a avut desigur parte de suferințele cele mai grele. Taxele de export pe cereale au păgubit populația de la șes, iar taxele de export pe vite au lovit regiunile muntoase, pricinuindu-le pierderi de multe miliarde, în timp de opt ani de zile cât au fost aplicate.

Prosperitatea clasei țărănești este în funcțiune directă de puterea ei de pro-ducțiune economică, întemeiată pe trei factori de căpetenie: pământul, capitalul și starea sănătății fizice o țaranului.

În ce privește pământul, Reforma agrară legiferată de Consiliul Dirigent trebuia să repare nedreptățile moștenite din epoca feudală. Punerea în aplicare a reformei de către guvernele ce i-au urmat a adus însă țărănimei o deziluzie

și a însemnat o adevărată lovitură dată acestei clase. Expropriările s'au făcut de oameni necompetenți și adesea interesați; nenumărate proprietăți au fost scutite de expropriere în mod ilegal, total sau în parte.

Improprietările s'au făcut greșit și cu părtiniri vădite, jignind adânc sentimentul de drept și de dreptate al săteanului, extrem de sensibil în materie de proprietate imobiliară. Colonizările făcute fără sistem și competență au creat o nouă categorie de nemulțumiți la țară, pe coloniștii români condamnați la un trai plin de lipsuri.

Consiliul Dirigent și-a dat de la început seama că reforma agrară nu va putea da roadele așteptate, dacă nu va fi secundată de o mare acțiune de credit pentru țărănime. Din această concepție justă, a ieșit înființarea Băncii Agrare pentru Transilvania. Guvernele următoare au nesocotit pur și simplu angajamentele luate de Stat pentru finanțarea acestei bănci. Secțiunile băncii destinate să furnizeze credite pentru improprietăriți au fost desființate. Partidul Național-Țărănesc a fost împiedecat de a legifera legea de revizuire a abuzurilor săvârșite cu exproprierea.

Conversiunea datoriilor extinsă și asupra marilor proprietăți, a salvat moșiile feudale, care erau pe punctul de a intra în proprietatea țăranilor. În schimb, datoriile țăranilor sunt și azi în bună parte nearanjate. Zilnic sunt în curs vânzări silite tot mai numeroase.

Impozitele agricole și comunale, pe cari guvernele național-țărănești le-au redus la jumătate, treptat, au fost urcate cu mult peste vechiul nivel de guvernele ce au urmat.

Decalajul între prețurile mărfurilor produse de țărănime și între prețurile industriale, este atât de exorbitant, încât menținerea standardului obișnuit de viață al țărânimii, este imposibilă. Neputându-și procura nici îmbrăcăminte din cauza scumpetei, țăranul prezintă un aspect dureros de mizerie și demoralizare.

Politica vamală și industrială, cartelurile de producțiune și comerț formează lanțurile unei noi iobăgii.

Ținutul moșilor a fost neglijat, iar locuitorii lui lăsați pradă lipsurilor celor mai grele. Problema pădurilor și pășunilor comunale este și azi nerezolvată, cu toate promisiunile și cu toate vizitele ministeriale. În aceste ținuturi creșterea vitelor și industria de lemne sunt ocupațiune principală și în unele locuri singurul izvor de venituri. Din cauza scumpetei explozibilelor și instrumentelor, precum și în urma dificultăților legale, industria mineritului, această străveche ocupațiune a moșilor, este lipsită de rentabilitate, sau chiar împiedecată. Sărăcia, boalele sociale distrug acest harnic popor cu bogății mari, care zac însă în bună parte neexploatate. Pentru a veni în ajutorul acestui ținut nenorocit, Consiliul Dirigent și guvernele național-țărănești au organizat comisariate speciale, dar ele au fost dizolvate de guvernele care le-au urmat.

Altă regiune cu populație complet românească, Câmpia Ardealului, a rămas lipsită de îngrijire din partea guvernelor. Nu s'a construit nici o cale de comunicație nouă, nu s'a înființat nici o instituție publică mai însemnată, nici o măsură de protecțiune economică sau sanitară, nu a fost luată. Maramureșul a rămas fără o cale ferată directă cu restul țării!

Tot asemenea a fost neglijat și al treilea bloc compact de populație românească din Ardeal și Banat, cel așezat pe versantul de Nord al Carpaților, de la Făgăraș până în Severin și Caraș.

Toate ținuturile muntoase ale Ardealului, a dealtfel ale țării întregi, suferă nespuse de mult din cauza prețului ridicat al grâului, nefiind asigurată valorificarea corespunzătoare mărfurilor produse de aceste ținuturi.

Populația acestor regiuni suferă de subalimentare și degenerază văzând cu ochii. Lipsa aproape completă de credit țărănesc și starea deplorabilă a sănătății țărânimii sunt două probleme a căror răspundere cade cu totul asupra guvernelor din ultimii ani.

O dovadă peremptorie a mizeriei și incuriei este că excedentul populației noastre scade din an în an. Mortalitatea infantilă în România Mare este mai mare decât în toate țările Europei. În toate țările civilizate scăderea continuă a natalității se compensează prin reducerea mortalității. La noi acest echilibru demografic nu este păstrat. Excedentul de populație pe țara întreagă, care la 1921 era de 15,8%, la 1932 de 13,2%, la 1935 a ajuns la 9,6 la mia de locuitori. În Ardeal

și Banat situația este și mai tristă. În Timiș-Torontal, Caraș-Severin, Arad, Hunedoara, populația este în descreștere. În Bihor avem cea mai mare mortalitate de copii, iar în județul Făgăraș numărul populației stă pe loc. Deci tocmai în cele mai românești județe din Ardeal și Banat elementul românesc slăbește văzând cu ochii, ceea ce desigur este în bună parte, urmarea metodelor greșite de guvernare și administrare.

Tărănimea din Ardeal este aproape complet lipsită de capital rulant și de credite pe termen lung.

Băncile românești din Ardeal, cari în trecut au fost izvoarele principale de credit pentru țărâtime, sunt, cu excepția a 4—5, complet ruinate. Ele nu sunt numai victimele conversiunii, ci și ale politicii de scont a Băncii Naționale, care a lovit sistematic băncile românești din provincia noastră. Din cifra totală de 11 miliarde a scontului Băncii Naționale, Ardealul nu primește decât 867 milioane, din care 220 milioane pentru băncile românești.

Situația disperată a băncilor românești din Transilvania se poate ușor constata din următoarele cifre 149 bănci românești și 69 reuniuni de credit au avut în anul 1914, deci înainte de unire, un capital propriu de 2 miliarde 622 milioane (recalculat în moneda de azi); cifra depunerilor se ridică la 5 miliarde 125 milioane, iar reescontul ce primeau era de 2 miliarde 392 milioane lei.

În anul 1936, capitalul lor social este abia de 930 milioane, depunerile de 1 miliard 114 milioane lei, iar reescontul abia de 220 milioane, mai puțin de a zecea parte din reescontul dinainte de unire.

Este adevărat, că și băncile din Vechiul Regat au trecut prin mari crize, fiind și ele lovite de diferitele evenimente economico-financiare mondiale, dar în tot cazul, ele fiind în centrul vieții economice și financiare a Statului Român și fiind ajutate în mod mai eficient, în afară de acele cari au căzut victimă propriei lor greșeli, au putut fi salvate și sunt în curs de refacere. Dar nu este mai puțin adevărat, că Statul Român ar fi trebuit să pună cu dreptate în cumpănă întreaga sa putere financiară, spre a ajuta viața economică a Ardealului și Banatului, în special cea românească, ca să poată măcar susține concurența cu institutele financiare minoritare. Din vina guvernelor ce s'au succedat, măsura aceasta a fost neglijată. Deși Banca Națională avea în acest scop la dispoziție pentru salvarea băncilor ardeleni suma de 800 milioane lei, nu le-a acordat până la această dată decât aproximativ 10 milioane lei.

De altfel, băncile ardeleni se găsesc azi în pragul lichidării din cauza deosebirii dintre termenul ce s'a stabilit pentru achitarea împrumuturilor datorate de clienți (15 ani) și a termenului de restituire a depunerilor (5 ani).

Din împrumuturile pe gaj, Banca Națională n'a plătit în toată Transilvania, din suma de 151 milioane lei, decât ceva peste 7 milioane lei.

Tot asemenea este semnificativ pentru viața financiară din Ardeal, faptul că Creditul Industrial din București, din suma de 41 milioane n'a acordat pentru micii industriași din Ardeal decât 5 milioane.

În ce privește cooperăția, situația transilvănenilor este direct lamentabilă. Câtă vreme totalul fondurilor băncilor populare în întreaga țară se ridică la 5 miliarde, cel al tuturor instituțiilor de această natură din Ardeal nu face nici $\frac{1}{2}$ miliard.

Regimul liberal (1933—37) a desființat descentralizarea cooperăției, creată prin legea Răducanu din 1929. Uniunea de cooperative „Ardealul”, precum și Uniunea de la Timișoara au fost desființate, pentru ca organizarea, propaganda și controlul mișcării cooperatiste în aceste provincii să se facă de delegați domiciliați la București, care nu pot desvolta o activitate serioasă și continuă. Uniunile de la Cluj și Timișoara își formaseră în cei 3 ani de funcțiune un numeros personal de control, de organizare și propagandă în Ardeal și Banat, personalul pregătit, care urma să fie armătura în jurul căreia să se organizeze o mișcare cooperatistă vie și eficientă, în aceste provincii. Astăzi întreg personalul instituțiilor centrale din București care lucrează în Ardeal și Banat este recrutat din Vechiul Regat.

Ca urmare a acestei politici, țărâtimea din Ardeal și Banat care cu 50—60 de ani în urmă fusese scoasă din ghiarele cămătăriei, prin înființarea rețelei de bănci, întemeiată de conducătorii ardeleni de pe vremuri, azi, datorită politicii

centralismului feroce, a recăzut în situația de acum peste o jumătate de veac și este stoarsă de lăcomia unor elemente, care sunt plaga satelor.

Imprejurarea că în Vechiul Regat se accentuează tot mai mult același fenomen, cu toate că creditul țărănesc are o altă îngrijire, înderează și mai mult necesitatea absolută de a se lua măsuri urgente pentru îndreptarea răului.

Situația economică financiară mai mult decât nefavorabilă a transilvănenilor se evidențiază și prin faptul că transilvănenii sunt aproape excluși de la participarea și conducerea marilor întreprinderi industriale și bancare ale țării, deși principalele întreprinderi se întemeiază pe bogățiile naturale ale Ardealului ca spre pildă Petrosani, Reșița, Mica, Titan-Călan-Nădrag, Gazul Metan, Astra-Vagoane, I.A.R., întreprinderile forestiere și altele. Întreprinderi de mine și păduri, averi de multe milioane sunt aproape toate în mâini străine. Chiar și la acele, care sunt în mâini românești, în conducerea lor, elementul ardelean este cu totul neglijat.

Ca ilustrare, cităm că la I.I.M.M.A. nu este nici un director general, nici un consilier tehnic, nici un subdirector ardelean, iar dintre 35 șefi de servicii și șefi de exploatare, sunt numai 4 ardeleni, iar din 54 ingineri, numai 18 ardeleni.

În ce privește conducerea centrală din București a marilor bănci și întreprinderi, ardelenii sunt în număr ridicol de mic.

În fața justei revendicări, ca în funcțiunile publice să fie aplicați românii din toate provinciile, în proporție dreaptă și în raport cu pregătirea pe care o au, stă dureroasa realitate, că ardelenii și bănățenii sunt nesocotiți în mod sistematic, nu numai în ce privește întreg teritoriul țării, ci chiar și pe teritoriul provinciilor. O scurtă privire aruncată pe datele statistice dovedește acest fapt în mod dureros.

La serviciile centrale din Capitală nu găsim nici un singur post de secretar general ocupat de vreun ardelean. La serviciile de stat nu se găsește nici un director general ardelean. Numărul directorilor la toate ministerele, este de 5 ardeleni.

La Înalta Curte de Casație și Justiție din 94 magistrați, sunt 9, iar la Consiliul Legislativ din 38 sunt 4 ardeleni și bănățeni.

La Ministerul Afacerilor străine, în Corpul Diplomatic și Consular, din totalul din 197 de persoane, sunt 18 ardeleni și bănățeni, adică nici a zecea parte.

La Ministerul de Finanțe din totalul de 137 de funcționari, de la șefi de secție în sus în administrația centrală a Ministerului sunt numai 6 ardeleni și bănățeni.

La Ministerul Economiei Naționale, în administrația centrală din totalul de 92 funcționari, sunt numai 4 ardeleni și bănățeni.

Această proporție este atât de dureroasă la ministerele cu funcționarii mai numeroși și este mai nefavorabilă pentru ardeleni și bănățeni la celelalte ministere.

Tot atât de insuportabile sunt stările în această privință și la celelalte servicii centrale, Banca Națională, Căi Ferate, Poștă și Telegraf, Jandarmerie, Siguranță și Armată. Ca exemplificare dăm câteva date privitoare la armată și P.T.T.

În armată din 23 generali de divizie sunt 2, din 160 generali de brigadă sunt 5 ardeleni și bănățeni, iar din 2366 ofițeri superiori până la gradul de maior inclusiv, numai 170 ardeleni și bănățeni.

În ce privește gradele inferioare de ofițeri, proporția este tot așa de nefavorabilă. Ea va deveni din an în an, însă și mai nefavorabilă, deoarece la școalele militare din Vechiul Regat nu se primesc aproape deloc, iar la Liceul militar „Mihai Viteazul” din T. Mureș, elevii ardeleni și bănățeni se primesc în număr foarte redus. Spre pildă la examenul de intrare din anul acesta, s'au primit burseri din Vechiul Regat 34, iar din Ardeal și Banat 23. Cifra din urmă cuprinde și pe fiii ofițerilor din Vechiul Regat, aflați întâmplător cu garnizoana în Ardeal, astfel că în realitate numărul ardelenilor e mult mai mic.

În corpul telegrafo-poștal de la unire până în anul 1936 inclusiv s'au făcut 171 de avansări de organe superioare de conducere și administrație, de la director general până la inspector. Din acest număr de 171 sunt numai 21 ardeleni și bănățeni. În ce privește pregătirea lor, din cei 150 funcționari superiori din vechiul Regat numai 12 au diferite licențe și numai 5 bacalaureat, ceilalți 133 au numai

4 clase secundare sau mai puțin. Din cei 21 de ardeleni, 8 sunt doctori în Drept, iar 13 bacalaureați. Între timp, mare parte din acești funcționari ardeleni au ieșit la pensie.

În prezent situația este următoarea: din 54 grade superioare propriu-zise, Ardealul și Banatul sunt reprezentate printr'un singur director și 4 inspectori.

Câteva date din magistratură, foarte impresionante.

Dintre toți magistrații români de pe teritoriul Ardealului și Banatului, originari din Vechiul Regat sunt 439, iar ardeleni și bănățeni 278. Adăogăm, că în Vechiul Regat nu se găsesc magistrați ardeleni și bănățeni aproape deloc. Ca pretutindeni așa și în magistratură, elementul ardelean este înlăturat de la conducere, ceea ce este cu atât mai nejustificat, cu cât din broșura alăturată se poate vedea că, chiar și cu ocazia realizării unirei, Ardealul și Banatul au avut suficienți intelectuali pentru a putea conduce viața administrativă și judiciară, iar evident acum după 20 de ani de la unire s'a creat o completară de intelectuali ardeleni și bănățeni, cari, însă, sunt sistematic înlăturați, formându-se o clasă de nemulțumiți și de proletari intelectuali, care în scurtă vreme vor fi izvorul unor mari greutăți în viața noastră socială de Stat.

PRESTIGIUL MORAL

Aceste realități triste oricât de mult răbdate în taină nu puteau să nu treacă granițele. Sire, războiul, sacrificiile națiunii în război și chiar înainte de război, din războiul Independenței de la 1877, apoi luptele românilor din Transilvania și Banat, cari au cucerit toată lumea cultă, Memorandul, ultimele lupte parlamentare ale deputaților români din Budapesta și îndeosebi marele prestigiu personal al Regelui Carol I, au pregătit dinainte în opinia lumii calea României Mari. Monarhia asupritoare, înainte de a pierde războiul, era pierdută în o conștiință a lumii. După Memorand, mai ales, toată lumea cultă vorbea de asuprirea românilor din Transilvania și Banat și când războiul a sfârșit cătușele, constituirea României Mari, s'a făcut în baza oarecumva a drepturilor ei recunoscute dinainte. Aceasta era prestigiu în lume al nostru. Fără acest prestigiu este ferma noastră convingere, că nu poate trăi nici un Stat, cum nu poate trăi un om în societate. Statele se cuceresc prin arme, dar trăiesc prin prestigiu. Este greu de câștigat acest prestigiu și ușor de pierdut. Vedem azi aceasta în eforturile ungarilor, cari înainte de război, în o megalomanie a lor sfidau acea opinie publică mondială, pe care acum cu eforturi supraomenești se silesc s'o recâștige.

Ce am făcut noi cu acest prestigiu? L'am cheltuit ca niște risipitori. Insuși Ion I. C. Brătianu nu l-a sporit, nu l-a adăogat, la Conferința Păcii. Pierderea Banatului a fost o lovitură gravă dată acestui prestigiu.

De atunci cenzura presei ține națiunea într'un întuneric. Suntem neorientați, ca și cum nici n'am avea miniștri în străinătate. Ba mai nou, războindu-se cu efectele, am ridicat cetățenia unor cetățeni români, mai creând un delict, delictul defăimării în străinătate. Sire, Regele Carol I, n'a cunoscut acest delict, n'a pedepsit nici pe defăimătorii Săi personali și totuși prestigiu Său a mers crescând în lume.

Prestigiu extern nu e decât o expresie logică firească, a celui intern. De ani de zile România are această presă în străinătate putem crede că Dictatura, stările de asediul permanente, cenzura, pot să ne creeze altul.

Acestea nu mai pot continua. Nu mai trebuie să continue. Am trăit sub asuprirea, dar asupritorii au cunoscut trei revoluții sângeroase ale Transilvaniei, care au sgudiv lumea. Încercările neizbutite de a sfârâma lanțurile n'au încetat niciodată. Este o hectacombă nesfârșitul șir de martiri cari au însângerat sub Dictatură, drumul până la Unire. Noi nu putem trăi sub un regim ca și acela pe care ni l-a dat nouă Constituția Majestății Voastre. Această Constituție calcă pactul fundamental din Alba-Iulia, ce stă la baza unirei. Despoaie jertfa celor 800.000 și războiul însuși de sensul lor real. Împrejurarea aceasta și nesfârșitul șir al întâmplărilor contrare bunelor reguli în viața socială de Stat, a lovit adânc în prestigiu țării noastre, sgudivind-o din temelii.

VICTIMELE IDEOLOGICE

Știm dinainte, Sire, că guvernul Majestății Voastre ne va face regionalști, separatiști, pentru îndrăzneala noastră de a ne plânge. Guvernele Majestății Voastre știu că am avea multe motive să fim, că au făcut totul ca să fim. Dar NU SUNTEM! Unirea e vecinică, iar plâgile de care ne plângem, trecătoare. Națiunea le va tămădui prin forța ei. Ne va face antidinastici. NU SUNTEM! Demersul acesta însuși nu poate fi privit decât ca o dovadă peremptorie a sentimentelor noastre dinastice. Dar trebuie să fie și Dinastia dinastică. Există legi istorice, fatale. Unde poate duce absolutismul? — Fără îndoială la dezastre! O Dinastie nu e numai Prezentul, ci și Trecutul și Viitorul.

Noi suntem victimele profesorilor de Drept Public, ale istoricilor de cunoscută instabilitate de păreri. Majestatea Voastră s'a înconjurat de aceștia, de literați, de tehnicieni. Pilda tehnicienilor din 1931 a fost uitată. Nu este totuși prăbușire mai lamentabilă decât cea pregătită de tehnicieni. Mai stau de-a valma în guvernul Majestății Voastre: vlădici și atei, liberali și țărăniști, filo și anti semiți, dreptiști și stângiști. Ce poate ieși din această euforie? Din acest amalgam de sensuri, contrasensuri și nonsensuri? Nimic altceva decât Anarhia în mers.

Guvernanare prin vlădici? Sire, patriarhii au guvernat numai în timpuri de mari, întunecate primejdii. Și atunci cruciadele au sfârșit în abuz și decădere. Vlădici miniștri? Aceasta înseamnă o Biserică intrată în vacanță, sau Vlădici fără treabă. Se află oare societatea noastră în adevăr, într'o descompunere pe care ne-o relevă aceste mijloace bizare, extraordinare, cu care e guvernată? În acest caz, nu știm dacă Statul nostru va fi salvat prin vlădici, dar știm că dacă nu se află, pregătim sigur, o criză în biserică. Nu putem ieși nepedepsiți din această răsturnare a tuturor noțiunilor, valorilor morale.

LIBERTATEA

Sire, noi nu tragem la îndoială intențiile cele mai bune ale Majestății Voastre, nici că actele Majestății Voastre, n'ar fi inspirate de cel mai înalt patriotism, metodele întrebuițate însă, este o credință a noastră profundă, nu superficială, trecătoare, nu pot duce la scop. Nici Majestatea Voastră nu poate trage la îndoială intențiile noastre. E firesc ca noi să ne iubim țara, pământul care ne hrănește, pe care l-am primit de la părinții noștri și pe care datori suntem a-l transmite fiilor noștri, cel puțin neștirbit.

Țara aceasta a fost condusă de doi mari Regi, înaintașii Majestății Voastre și dusă din biruință în biruință prin metode, cari singure, prin aceasta, au primit cea mai strălucită consacrare. Pentru ce trebuie această glorioasă experiență, strălucită evoluție întreruptă, înlăturată? De dragul imitației, al ideilor noi, cari nu se potrivesc nici firii noastre, nici intereselor noastre? E drept în jurul nostru sunt regimuri de autocrații, de dictaturi. Dar, tocmai, fiindcă suntem înconjurați de puteri cari au înlăturat libertățile, marele, profundul sens al nostru, este de a rămâne o oază a libertății în mijlocul lor. O sincronizare a noastră cu aceste despotisme, e cerută nu de interesul nostru, ci de al lor. Regele Carol I a fost înconjurat de trei mari autocrații. Nu numai că nu s'a sincronizat cu ele, dar a introdus Constituția belgiană, cea ultraliberală, tocmai spre a se deosebi de ele, ca mica Românie să devie punct de atracție pentru Români de pretutindeni. A fost nu numai pentru Români, ci azil pentru toți persecutații politici. Acum persecutații politici de la noi caută azil la alții. Sub Regele Ferdinand ideile bolșevice ne asaltau puternic, sub cele mai amăgitoare forme de hiperdemocrație. Națiunea nu s'a impresionat, le-a respins, la Iași și mai târziu acasă, cu o promptitudine a simțului ei de conservare extraordinară.

De ce am deveni acum despotici, autocrați? Nu trebuie să dăm această dovadă de slăbiciune. Un Stat, care pentru motive interne introduce dictatura, este un Stat slab. România n'are nevoie de dictatură. Populațiile ei trăesc într'o disciplină liber acceptată, nu impusă. Minoritarii la noi nu numai că nu se plâng, ci din contră, dictatura, care nu e iubită de Români, pare a se sprijini tocmai pe dânșii. Atunci nu cumva am introdus-o tocmai contra Românilor? Ar fi prea trist. Ar însemna săparea temeliiilor țării noastre prin Români.

Dacă rațiunii de Stat, nu, atunci ce anume rațiuni au impus-o la noi? Să fie numai un gust, o plăcere? Sire, Națiunea aceasta a suferit prea mult pe urma dictaturilor cari au maltratată-o în tot trecutul ei, decât ca însuși cuvântul, dictatură, să nu-i inspire groază. Vibrează încă în sufletele 1848, 1878, maetternichismul, memorandumul ca să mai dorească reîntoarcerea acelor nenorocite vremi. Cunoaștem câteva manifestări din tinerețe, care pun în postură nu tocmai contrară predispozițiile Majestății Voastre contra dictaturii. Responsabili nu sunt decât Sfătuitoarii, cari odată vor fi trași la tribunalul istoriei noastre.

Sire, noi nu vrem în locul unei monarhii, care ne-a ridicat numai în câteva decenii atât de sus în o conștiință a Europei, instituirea unei poliarii de mici dictaturi, care nu ne poate decât cobori de acolo. Nu-i vrem pe acești dictatori în umbra Coroanei și nici Coroana în umbra dictatorilor. Sire, privind lucrurile în adânc, este imposibil ca Majestatea Voastră să le vadă altfel decât noi. Ori noi nu vedem în jurul Tronului în jurul Majestății Voastre, decât un singur prieten, sincer, leal, credincios, este cel izgonit: SUFRAGIUL UNIVERSAL. El oprește formarea de caste în jurul Tronului și permite Coroanei de a governa cu oameni responsabili, singurii, cari pot face legătura, trainică, fericită între Rege și Națiune.

Sire, ultimele grave evenimente externe împing pe Români la o solidaritate sub porunca pieirii lor. Dar este oare posibilă principial, o solidaritate între asupriți și asupritori? Cum se poate să ne mai permitem luxul dezbinării, când pericolul e la poartă? Cum se poate să-i declarăm de sclavi pe cei chemați să apere mâine, cu sângele lor Națiunea? Cum se poate să nu ne regăsim ca frați nici sub apăsarea aceluia sentiment de izolare, pe care-l simțim toți? Am văzut cum a pierit Cehoslovacia. Abandonată de toți.

Nu din dorinți de contrarietate, de opoziții la dorințele Majestății Voastre, pornește această împotrivire a noastră la lovituri de Stat din februarie, care propriu-zis, nici nu este împotrivire. Împotrivire înseamnă violență. Noi nici nu ne gândim la aceasta. Noi luptăm contra despotismului, contra tiraniei, dar nu-i opunem violența. De aceea, trebuie să ne exprimăm mânia noastră profundă contra spectacolului unic și dezgustător de a-i vedea pe foștii consilieri ai Tronului supravegheați, urmăriți de agenți secreți, de detectivi pe ulițele Bucureștilor. Aceasta e nedemn chiar de Dictatură. Noi suntem luptători, reprezentanți politici ai unui popor, dar nici sperjuri, nici conspiratori. Lupta noastră este o luptă deschisă, în care nu primim a fi nici intimidați, nici atâțați, n'avem nici orgoliile convingerilor doctrinelor noastre, n'avem decât un orgoliu, cel al strălucirii Coroanei și a Națiunii! Despotismul, autocrația, tirania creează inevitabil, fatal luptele pentru libertate, pe care legile severe promulgate de Majestatea Voastră fi numește pe aceștia altfel: delicvenți. Dar Societatea n'a văzut în ei niciodată delicvenți, ci eroi. La toate popoarele și în toate vremurile. Nu e oare păcat strigător la cer, ca pe aceste vremuri, să se polarizeze astfel eroismul românesc, român contra român, când împreună și încă nu suntem destui, să facem față pericolelor.

Sire, o vorbă spune că un lucru înțeles, este un lucru acceptat și urmat. Iată de ce nu poate fi urmată linia trasată în februarie: fiindcă nu e înțeleasă. Numai, Sire, nu poate înțelege, că ceea ce ne trebuie acum, ar fi tocmai sclavia, nu libertatea, rezonabilă, înțeleaptă. Sire, civilizația românească, atâta câtă este, s'a ridicat pe două mari principii fundamentale: pe libertatea individuală și pe egalitatea înaintea legilor. Amândouă sunt înlăturate. Am combătut lupta de clase. O reînființăm în corporatism, în bresle. N'avem corporații, bresle. Le vom face, artificial, hibrid. Libertatea individuală? Cea mai instinctivă groază contra comunismului stă în nivelare, în confiscarea individualității. Vom confisca-o. Fiindcă așa e în Italia. Nu e tot una. Noi suntem la confinele bolșevismului. Noi suntem

santinela la frontiera libertății. Ne cunoaștem rolul, misiunea. Vrem caporalismul german, care și el are altă misiune. Nu știm ce vrem simplatemente.

Vroim binele, Sire, dar nici binele nu se face cu sila. N'au căzut numai despostimele întunecate, au căzut și cele luminate. Nici un despotism nu e viabil. Iosif al II-lea și-a nimicit opera cu o trăsătură de condei. Rezidă profund în natura omenească de a nu iubi opresiunea, chiar când e fructuoasă. Nu numai pentru popor, ci și prin popor, acesta e legea progresului. Și 'n contra acestor legi psihologice, simple, păcătuiește dictatura. Dar rezultatele Dictaturii nu sunt nici măcar acestea. Dictaturile nu au ameliorat cu nimic nemulțumirea generală. Din contra au agravat-o. Rezultatele statelor totalitare, pe care le admirăm sunt asemeni piramidelor egiptene. Realizări pentru mândria stăpânilor, stoarse din sângele mulțimilor.

Nu există deci deslegarea posibilă, decât într'un restituit în integru. În o revenire la evoluția dreptului public roman! Părerea noastră profundă e că în materie de drept nu există devoluție. Nu-i poți răpi unei Națiuni drepturile de care s'a bucurat, pe care și le-a dobândit, pas cu pas prin lupte, prin războaie, prin sânge. Cât de imperfect era sistemul parlamentar — ce este perfect în lumea aceasta? — față de ceea ce este, e egal cu nimic. Parlamentul era o supapă de siguranță, prin care răsuflăm nemulțumirile, nedreptățile. Presa tot așa. Zilnic răbufneau, alături poate și de atacuri nedrepte, mii de nemulțumiri, abuzuri. Prin ea ca prin eșapamente. Ce s'au făcut cu aceste nemulțumiri? Au fost suprimate? Nu! Comprimate. Urmările? Ce să le mai dezvoltăm? Sunt locuri comune în o Istorie Universală. Cu o țară de sclavi nu se poate face nimic. Am dori să se cunoască acestea înainte de a fi puși în fața ireparabilelor. Nu trebuie să le așteptăm.

Nu trebuie să vadă nimeni în aceste șire, sau printre șire, amenințări. Nu sunt decât temeri, griji, supreme griji, ale unui patriotism românesc, profund îndurerat.

Ne-am permis să ne adresăm Majestății Voastre ca oameni liberi. Am putut-o face cu atât mai mult, cu cât glasul nostru se ridică, mai mult decât în al Națiunei, în interesul Dinastiei, pe care o socotim ca paladiu al Naționalității noastre. Națiunea Română a mai văzut nenorociri, le-a supraviețuit pe toate. Nu temem Națiunea. Dar temem valorile pe care Națiunea împreună cu Dinastia le-a câștigat.

Printre acestea cea mai de preț este, ceea ce n'am avut și ceea ce Războiul ne-a dat, ceea ce abia ne-a pus și pe noi în rândul celorlalte Națiuni ale Europei și ceea ce constituie bunul suprem al oricărei Națiuni: — LIBERTATEA. Nu o puteți lua aceasta, așa cum o face Constituția Majestății Voastre de la 28 februarie 1938.

Drept urmare a acestor considerațiuni, dorința transilvănenilor se concretizează în rugămintea respectuoasă:

Binevoii, Sire, a reda poporului român — LIBERTATEA!

A DOCUMENT ABOUT THE SITUATION OF TRANSYLVANIA TWENTY YEARS AFTER THE UNION WITH ROMANIA

(Summary)

The Memorandum of transylvanian Romanians (from Banat, Ardeal, Crișana, Satu Mare, Maramureș) was addressed by the outstanding members of the National Peasant Party to King Carol II on the 15th of December 1938. The document had 10 pages and its principal authors were Iuliu Maniu and Mihai Popoviciu together with other 48 outstanding members of the party. The Memorandum was accompanied by an explanatory annex called "Reflections and explanatory notes"; it had 23 pages and discussed in details in well divided chapters, all the problems included in the document.

Starting from the three components of the Transylvanian ideology before 1918 (nationalism, social justice and democracy) the authors make a critical presentation of the development of these territories in the 20 years that followed the Union with Romania (the disadvantageous position of the Romanian National Party, the unfavourable evolution of the political structures from Romania, the unjust treatment that the territories united with Romania had to undergo, etc.).

The Memorandum demands the King Carol II to have regard for the fundamental principles of the Alba Iulia Assembly, it pleads for the restoration of constitutional order, the arming of the country and respect for the territorial autonomy.